

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**SOĞUK SAVAŞ SONRASI AVRUPA BİRLİĞİ'NDE
GENİŞLEME-DERİNLEŞME İKİLEMİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Coşkun GÜLLÜ

Enstitü Anabilim Dalı: Uluslararası İlişkiler

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. İbrahim KAMİL

EYLÜL – 2010

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SOĞUK SAVAŞ SONRASI AVRUPA BİRLİĞİ'NDE
GENİŞLEME-DERİNLEŞME İKİLEMİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Coşkun GÜLLÜ

Enstitü Anabilim Dalı: Uluslararası İlişkiler

Bu tez 30/9/2010 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oybirliği ile kabul edilmiştir.

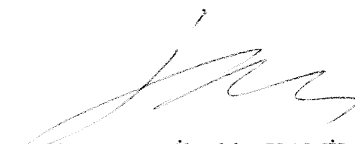
Doç. Dr. Ömer ANAYURT

Jüri Başkanı

Kabul

Red

Düzeltme

Yard. Doç. Dr. İbrahim KAMİL

Jüri Üyesi

Kabul

Red

Düzeltme

Yard. Doç. Dr. Giray S. BOZKURT

Jüri Üyesi

Kabul

Red

Düzeltme

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitede başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Coşkun GÜLLÜ

30.9.2010

ÖNSÖZ

Uluslararası İlişkiler disiplininin konularından biri olan Avrupa Birliği, Türk Dış Politikası'nın da önemli gündem maddelerinden biridir. Bu bağlamda "Soğuk Savaş sonrası Avrupa Birliği'nin genişlemesi ve derinleşmesi ikilemi" araştırılmaya değer görülmüştür. Bu çalışmanın hazırlanmasında yardımlarını esirgemeyen danışman hocam İbrahim KAMİL'e teşekkürlerimi sunmayı bir borç bilirim. Ayrıca, Sakarya Üniversitesi'nden başta Tuncay KARDAŞ, Giray S. BOZKURT ve Filiz CİCİOĞLU; Fatih Üniversitesi'nden Ertuğrul GÜNDOĞAN, Ömer ÇAHA ve Ahmet ARABACI olmak üzere, üzerimde emeği olan tüm güzel hocalarıma da teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca tüm güzel aileme sonsuz şükranlarımı sunarım.

Coşkun GÜLLÜ

30.9.2010

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	i
KISALTMALAR	iv
ÖZET	vi
SUMMARY	vii
GİRİŞ	1
BÖLÜM 1: AVRUPA'DA BÜTÜNLEŞME SÜRECİ	4
1.1. Avrupa'da Birlik Fikrinin Oluşumu	4
1.2. Birinci Dünya Savaşı Sonrası Birleşme Girişimleri	6
1.3. İkinci Dünya Savaşı Sonrası (Soğuk Savaş Dönemi) Birleşme Girişimleri	6
1.3.1. Avrupa'da İlk Ekonomik Birlik: Benelüks	7
1.3.2. Marshall Planı ve Avrupa İktisadi İşbirliği Teşkilatı'nın Kurulması	8
1.3.3. Nato ve Avrupa Konseyi	10
1.3.4. Pleven Planı ve Avrupa Savunma Topluluğu Girişimleri	11
1.3.5. Paris Antlaşması: Schuman Planı ve AKÇT'nin Kurulması	12
1.3.6. Brüksel Antlaşması ve Batı Avrupa Birliği	13
1.3.7. Roma Antlaşmaları: AAET (EURATOM) ve AET'nin Kurulması	14
BÖLÜM 2: AVRUPA TOPLULUĞU'NUN GENİŞLEMESİ VE BÜTÜNLEŞMESİ	16
2.1. Avrupa Toplulukları'nın Genişlemesi	16
2.1.1. Birinci Genişleme	16
2.1.2. İkinci Genişleme	20
2.1.3. Üçüncü Genişleme	20
2.2. Fouchet Planları ve Dönüşüm Girişimleri	21
2.3. Avrupa Topluluklarının Bütünleşmesi	23
2.3.1. Gümrük Birliği	23
2.3.2. Ortak Pazar	24
2.3.2.1. Cechini Raporu: Beyaz Kitap ve Tek Pazar Hedefi	25

2.3.2.2. Avrupa Tek Senedi.....	26
2.3.3. Ekonomik ve Parasal Birlik	27
2.3.3.1. Werner Raporu	27
2.3.3.2. Avrupa Para Sistemi.....	28
2.3.3.3. Delors Raporu	29
2.3.4. Siyasi Birlik.....	29
2.3.4.1. Davignon Raporu	30
2.3.4.2. Paris Zirveleri.....	30
2.3.4.3. Tindemans Raporu	31
2.3.4.4. Genscher-Colombo Planı	32
2.3.4.5. Spinelli İnsiyatifi.....	33

BÖLÜM 3: AVRUPA BİRLİĞİ'NİN GENİŞLEMESİ VE

DERİNLEŞMESİ İKİLEMİ

3.1. Soğuk Savaş Sonrası Avrupa'da Gelişmeler.....	34
3.1.1. Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Genişleme Politikasının Nedenleri.....	34
3.1.2. Soğuk Savaş Sonrası Genişleme-Derinleşme İkilemi.....	35
3.2. Maastricht Antlaşması ve AB'nin Kurumsallaşması	37
3.2.1. Antlaşma Metniyle Getirilen Yenilikler.....	39
3.3. Soğuk Savaş Sonrası Avrupa Birliği'nin Genişlemesi	42
3.3.1. Dördüncü Genişleme.....	42
3.3.2. Beşinci Genişleme.....	43
3.3.3. Altıncı Genişleme.....	44
3.3.4. Soğuk Savaş Sonrası Genişlemenin Amacı	44
3.3.5. Genişlemeyle Birlikte Meydana Gelen İkilemler	45
3.3.6. Kopenhag Kriterleri: AB ve ODAÜ Bütünleşmesi.....	46
3.3.7. Avrupa Birliği'nde Katılım Öncesi Yardım Programları	47
3.3.8. Gündem 2000 ve Genişlemiş Avrupa Vizyonu	48
3.3.9. Beyaz Kitap ve Siyasi Diyalog	49
3.4. Amsterdam Antlaşması: ABA'nın Yeniden Yapılandırılması.....	49
3.4.1. Genişleme Sonrası Karar Alma Mekanizmasındaki İkilemlerin Giderilmesi	50
3.5. Nice Antlaşması: Genişlemeye Hazırlanan AB'de Yeni Düzenlemeler.....	52

3.5.1. Laeken Zirvesi ve Avrupa'nın Geleceği Konvansiyonu.....	54
3.6. Lizbon Antlaşması: Avrupa Birliği Reform Antlaşması.....	56
SONUÇ	59
KAYNAKÇA	62
ÖZGEÇMİŞ	67

KISALTMALAR

AAET	:Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu (EURATOM)
AB	:Avrupa Birliği (European Union)
ABA	:Avrupa Birliği Antlaşması
ABD	:Amerika Birleşik Devletleri
AET	:Avrupa Ekonomik Topluluğu
AGİT	: Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı
AIHS	: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
AIİP	: Adalet ve İçişlerinde İşbirliği Politikası
AKÇT	: Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu
AMBS	: Avrupa Merkez Bankaları Sistemi
AP	: Avrupa Parlamentosu
APE	: Avrupa Para Enstitüsü
API	: Avrupa Politik İşbirliği
APS	: Avrupa Para Sistemi
AST	: Avrupa Savunma Topluluğu
AT	: Avrupa Topluluğu
BAB	: Batı Avrupa Birliği
BENELÜKS	: Belçika, Lüksemburg, Hollanda
BM	: Birleşmiş Milletler
EFTA	:Avrupa Serbest Ticaret Bölgesi

EPB	:Ekonomik ve Parasal Birlik
EUROPOL	:Avrupa Polis Teşkilatı
EUROJUST	:Avrupa Adalet Sistemi
GATT	:Ticaret ve Gümrük Tarifeleri Genel Antlaşması
ISPA	:Katılım Öncesi Yapısal Araç
NAFTA	:Kuzey Amerika Serbest Ticaret Bölgesi
NATO	:Kuzey Atlantik Savunma Paktı
ODAÜ	:Orta ve Doğu Avrupa Ülkeleri
ODGP	:Ortak Dış ve Güvenlik Politikası
OECD	:Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı
OEEC	:Avrupa Ekonomik İşbirliği Teşkilatı
PHARE	:Polonya ve Macaristan İçin Ekonomik Yapılandırma Programı
SAPARD	:Tarım ve Kırsal Kalkınma İçin Yapısal Uyarılama Programı
SSCB	:Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
TAIEX	:Teknik Destek Bilgi Değişim Ofisi

Tezin Başlığı: “Soğuk Savaş Sonrası Avrupa Birliği’de Genişleme-Derinleşme İkilemi”	
Tezin Yazarı: Coşkun Güllü	Danışman: Yard. Doç. Dr. İbrahim Kamil
Kabul Tarihi: 30.9.2010	Sayfa Sayısı: vii (ön kısım)+ 68 (Tez)
Anabilim Dalı: Uluslararası İlişkiler	Bilim Dalı: Uluslararası İlişkiler
<p>Uluslararası İlişkiler disiplininin çalışma konularından biri olan Avrupa Birliği, günümüzde, yirmi yedi üyesi, derinlemesine yapılandırılmış kurumsal yapısı ve başka bir örneği olmayan bütünleşik sistemiyle küresel sistemin önemli aktörlerinden biridir.</p> <p>Bu çalışmanın araştırma konusu, Soğuk Savaş sonrası uluslararası konjonktüre bağlı olarak Avrupa Birliği’nin genişlemesi ve bu genişlemeyle birlikte Avrupa Birliği bütünleşmesinde yaşanan derinleşme ikilemleridir.</p> <p>Avrupa Birliği’nin Soğuk Savaş sonrası Orta ve Doğu Avrupa Ülkeleri ile gerçekleştirdiği genişleme, 1990’lara kadar yaşanan bütünleşme deneyimlerinin ötesinde, birliğin gündemine yeni sorunlar getirmiştir. Bu genişleme ile Avrupa Birliği’nin üye sayısı ve coğrafi büyüklüğü iki katına çıkarken, birliğin ekonomik ve siyasi bütünlüğünün yeniden yapılandırılması gereksinimi ortaya çıkmıştır. Bu iki temel farklılık birliğin ortak politikalarında çelişkilere ve karar alma örgütlenmesinde tartışmalara neden olmuştur. Soğuk Savaş sonrası genişlemeyle meydana gelen bu çelişkilerin giderilmesi ve tartışmaların sonuçlandırılması için reformlar yapılmıştır.</p> <p>Sovyetler Birliği’nin dağılması ve iki kutuplu sistemin sona ermesiyle uluslararası sistemde meydana gelen dönüşüm, Avrupa Toplulukları’nda da dönüşümü meydana getirmiştir. Gelişmelere bağlı olarak yapılanmasını güçlendirmek isteyen Avrupa toplulukları Maastricht Antlaşması’yla bütçelerinin ve yürütme organlarının birleştirilmesi suretiyle Avrupa Birliği’ne dönüştürülmüştür. Gündemdeki genişlemelerle ve gelişmelerle, 1999 yılında Maastricht Antlaşması’yla oluşturulan Avrupa Birliği Antlaşması, Amsterdam Antlaşması’yla yeniden yapılandırılmıştır. Genişlemeye hazırlanan birliğin genişlemesi ve derinleşmesi ikileminin en somut haliyle ortaya çıkmasıyla, bu ikilemlerin çözümü için 2001 yılında Laaken Zirvesi’nde başlayan müzakereler, 2004 yılında imzalanan Nice Antlaşması’na kadar devam etmiştir. Nice Antlaşması’nın çözümsüz kalmasıyla, genişleyen birlik için son reform 2009 yılında Lizbon Antlaşması’yla gerçekleştirilmiştir.</p> <p>Bu bağlamda çalışmanın amacı, gerçekleşen genişleme ile Avrupa Birliği derinleşmesi ikileminin Maastricht, Amsterdam, Nice ve Lizbon Antlaşmaları çerçevesinde yapılan reformlarla birliğin bütünleşmesinin değerlendirilmesidir.</p>	
Anahtar Kelimeler: Avrupa Birliği, Bütünleşme, Genişleme, Derinleşme	

Title of the Thesis: "The Widening-Deepening Dilemma of the EU in the Post-Cold War Period"	
Author: Coşkun Güllü	Supervisor: Assist. Prof. İbrahim Kamil
Date: 30.9.2010	Number of Pages: vii (pre text), 68 (main body)
Department: International Relations Subfield: International Relations	
<p>The European Union is one of the important actors of the global system today with its 27 members, its deep organizational structure and its unique integrated system. The subject of this thesis is the widening process of the European Union in the post-Cold War international climate and the deepening dilemmas experienced in the EU integration due to this process.</p> <p>The EU's enlargement to the Central and Eastern European countries after the Cold War has brought new problems to the agenda of the Union, different than the integration experiences before the 1990s. While the number of the EU member states and the EU's geographical size doubled after this widening, the necessity to restructure the Union's economic and political unity has emerged. These two essential differences have created conflicts in the Union's common policies and controversy in its decision-making organization. In order to remove these conflicts and conclude the controversies, reforms have been made.</p> <p>The transformation appeared in the international system with the end of the bipolar world as the Soviet Union dissolved has paved the way for the transformation of European Communities. European Communities have been transformed into the European Union by combining their budgets and executive authorities with the Maastricht Treaty. The European Union, that was formed by the Maastricht Treaty, was restructured through the Amsterdam Treaty in 1999. With the emergence of the widening-deepening dilemma of the EU in its most concrete form, the negotiations have started to solve these dilemmas. After the Nice Treaty became ineffective, the last reform for the widened Union was made in 2009 with the Lisbon Treaty.</p> <p>The aim of this thesis is to examine the EU widening-deepening dilemma from the perspectives of the reforms brought about by Maastricht, Amsterdam, Nice and Lisbon Treaties.</p>	
Keywords: EU, Integration, Widening , Deepening,	

GİRİŞ

Çalışmanın Konusu

Kaynaklara göre, Avrupa'da ve özellikle de Batı Avrupa'da bir birlik oluşturma fikri 14. yy'a kadar götürülebilmektedir. Birlik oluşturma düşüncesinin temelinde, bahsedilen tarihten günümüze kadar gelen aşamada, çatışmaları önlemek ve ekonomik kalkınma sağlamak yatmaktadır. İlk olarak Batı Avrupa'da toplulukların kendi aralarındaki çatışmaları önleme ve üçüncü gruplara karşı birlikte hareket etme düşüncesi ile kısa periyotlu anlaşmalarla ya da zamanın düşünürleri tarafından ifade edilen tavsiyelerle oluşmaya başlayan birlik fikri, İkinci Dünya Savaşı sonrası meydana gelen büyük çatışmaların ve yıkımın ardından zihinlerde daha da pekişmiştir.

İkinci Dünya Savaşı sonrası altı Batı Avrupa Ülkesi aralarındaki çatışmaları sonlandırmak ve savaşın neden olduğu ekonomik zararlarını gidermek için birlikte hareket etme kararı almışlardır. Bu maksatla oluşturdukları birlikler, Soğuk Savaş döneminde ve Soğuk Savaş sonrasında; ekonomik krizlerde ve global ekonomik canlanmalarda, uluslararası konjonktürün belirlediği gelişmelerle ekonomik ve siyasi politikalar oluşturarak yapılanmasını ve bütünleşmesini sürdürmüştür.

Uluslararası sistemde Avrupa Birliği (AB) yapılanmasında benzer başka bir bütünleşme örneği yoktur. AB önceden hazırlanmış bir metin ile tüm örgütsel yapılanmasını, siyasi ve ekonomik, iç ve dış, tüm politikalarını hazırlamış değildir. Ya da genel olarak ifade edecek olursak, yol haritasını önceden belirlemeden yola çıkan AB, küresel sistemde meydana gelen gelişmelere bağlı olarak oluşturduğu politikalarla yol haritasını çizmeye çalışmıştır. AB, Soğuk Savaş sonrasında da uluslararası sistemde meydana gelen önemli dönüşümlere bağlı olarak politikalar oluşturmuştur. Bu bağlamda AB'nin genişlemesi ile derinleşmesi arasında ikilemler meydana gelmiştir.

Çalışmanın Önemi

Avrupa Birliği (AB), günümüz itibari ile yirmi yedi üyeli ve kurumsal olarak yapılanmış, uluslararası sistemde bir başka örneği olmayan bir örgüt modeli oluşturmuştur. Örneği olmayan böyle bir birliğin oluşumu uzun zaman almıştır ve

gelişmeler itibariyle söyleyebildiğimiz üzere henüz yapılanmasını da tamamlamış değildir.

Amaç

Bu çalışmayla, AB'nin beşinci ve altıncı genişlemesi olan, Soğuk Savaş sonrası Orta ve Doğu Avrupa Ülkeleri'yle (ODAÜ) gerçekleştirdiği genişlemenin, birliğin derinleşme politikalarında meydana getirdiği ikilemleri aşmaya yönelik yaptığı düzenlemelerin incelenmesi amaçlanmıştır.

Kapsam

Üç bölümden oluşan bu tezin ilk bölümü, birlik oluşturma düşüncesine yönelik tarihsel sürece değinildikten sonra, düşüncenin en somut hali ile pratiğe dönüştüğü Avrupa Kömür Çelik Topluluğu'nun (AKÇT), Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun (AET) ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu'nun (AAET) kuruluşuna kadar sürdürülecektir. İkinci bölümde, toplulukların Füzyon Antlaşması ile birleştirilmesinden Maastricht Antlaşması ile AB'nin kurulmasına kadar olan dönemde gerçekleşen genişleme ve bütünleşme aşamalarına değinilecektir. Son bölümde ise Soğuk Savaş sonrası gerçekleştirilen genişlemelerle birlikte meydana gelen derinleşme ikilemleri ve bu ikilemlerin giderilmesi için yapılan çalışmalar bazı antlaşmalarla anlatılacaktır.

Tezin birinci bölümünde, tezin temelini oluşturulması amacıyla Avrupa'da birlik kurmaya yönelik ilk fikir ve girişimlerden başlanarak, AKÇT, AET ve AAET'nun kurulmasıyla somutlaşmış ideale kadar geçen süredeki gelişmeler tarihi seyrinde açıklanacaktır.

İkinci Bölümde, üç Avrupa Topluluğu'nun (AT) Füzyon Antlaşması'yla birleştirilmesinden başlanarak, Maasrticht Antlaşması'yla daha ileri entegrasyon düzeyinde bir birliğe dönüştürülen Avrupa Topluluğu'nun, "Avrupa Birliği" olarak anılmaya başlanacağı döneme kadar olan gelişmelere; AT'nin yapılanma çabaları için gerçekleştirmeye çalıştığı bütünleşme aşamalarına ve bunlarla eş zamanlı olarak genişlemesine değinilecektir.

Üçüncü ve son bölümde ise AB'nin Soğuk Savaş sonrası uluslararası sistemde meydana gelen değişimlerle birlikte, gerçekleştirdiği genişlemeler ile derinleşme

politikaları arasında oluşan ikilemlere ve bu ikilemlerin yapılan antlaşmalarla giderilmeye çalışılması tartışılacaktır.

BÖLÜM 1: AVRUPA'DA BÜTÜNLEŞME SÜRECİ

1.1. Avrupa'da Birlik Fikrinin Oluşumu

Avrupa'da birlik oluşturma düşüncesinin kökenlerini modern ulus-devletlerin meydana çıkışına kadar götürmek hatalı olmaz. Avrupa'daki devletler arasındaki çatışmalara bir son verebilmek ve dış tehlikelere karşı koyabilmek için kendi aralarında işbirliğinin ve entegrasyonun sağlanması yönündeki düşünceler birkaç yüzyıl öncesine kadar uzanır. Bu düşünceler aynı zamanda "Avrupalılık" fikri ve kimliğinin de temellerini atmıştır (Bozkurt, 2001:41).

Özellikle Batı Avrupa'da devletler arasında birlik oluşturma düşüncesi çok eskilere uzanır. Birlik oluşturma düşüncesinin başlangıcını farklı yazarlar, farklı kişilerin düşüncelerine ve dolayısıyla farklı zamanlara dayandırır. Bu düşünce yüzyıllar boyu pek çok tarihçi, filozof, hukukçu ve siyaset adamı tarafından dile getirilmiştir. Örneğin; La Rochefoucauld, Saint Simon, William Penn, Duc de Sully, Augustin Thierry, Emile de Girardin, Victor Hugo, Count Coudenhove Kalergi, De Gasperi, M. Briand gibi düşünürler Avrupa'da bir birliğin kurulmasını teşvik eden düşünürlerdir (Karluk, 2003:1).

Avrupa'da birlik düşüncesinin temellerinin Fransız hukukçu Pierre Dubois'in 1306 yılında yayınlanan bir eseriyle atıldığını düşünen yazarların yanında, bu temellerin Rousseau ve Kant'ın eserleriyle atıldığını düşünenler de mevcuttur (Tekinalp ve Tekinalp, 2000:3). 17. yüzyılda Kant'ın ortaya attığı Birleşik Avrupa Devletleri fikri zamanla diğer düşünürler tarafından benimsenmiş ve geliştirilmiştir. Pek çok düşünür, bilim adamı ve siyasetçi sürekli savaş halinde olan Avrupa devletleri arasında bir birliğin kurulması yönünde düşünceler üretmiş ve girişimlerde bulunmuştur. Bunlardan birkaçı şu şekildedir: Duc de Sully, 1638 yılında basılan eseri Büyük Proje'de, Avrupa'da düzenin temini ve devamlılığı için Avrupa devletlerinin zorunlu koalisyonunu önermiştir (Nezihoğlu, 2000:872). Dante ise, farklı hukuk sistemlerine sahip devletlerin tek bir monarşik yapı altında birleşerek aynı hukuk sistemini benimsemeleri gerektiğini ileri sürmüştür. Jean Jacques Rousseau da, o günkü Avrupa'da bulunan 19 devletin aralarında yapacakları bir anlaşmayla Avrupa

Federasyonu'nu kurmalarını önermiştir (Dedeoğlu, 2003:30). De Gaulle ise, Atlantik'ten Urallar'a uzanan bir Avrupa'dan bahsederken, federal bir Avrupa'yı değil, konfederal bir "Vatanlar Avrupa"sından bahsetmiştir (Karluk, 2003:1).

1815 Viyana Kongresi sonrasında yeniden şekillenen Avrupa'da Prusya, Maasen Tarifesiyle iç gümrükleri kaldırmış ve Avrupa barışının tesisi ve devamlılığı konusunda önemli bir adım atmıştır. Bu dönemde meydana gelen iki ayrı birleşme, Avrupa'nın bütünleşme sürecinde önemli birer gelişme ve deneyim olma özelliğini taşımaktadır. Bunlar Alman Gümrük Birliği (Zollverein) ve İtalyan Birliği'dir. Her iki birleşme de Avrupa'nın ekonomik ve siyasal birleşmesi sürecinde örnek ve öncü gelişmelerdir (Erçin, 2002:3). İtalyan devletlerinin oluşturduğu birlik Avrupa'da Zollverein kadar büyük bir etki doğurmamıştır. Çünkü Alman Gümrük Birliği 1815 Viyana Kongresi sonrasında Avrupa'nın alacağı yeni şeklin belirlenmesinde çok büyük etki meydana getirmiş ve gümrük indirimleri yoluyla diğer Avrupa ülkelerini ciddi anlamda etkilemiştir. Bu iki birleşmenin ardından Avrupa devletleri Birinci Dünya Savaşı'na dek içlerine kapanmışlar ve birlik fikrinden uzak durmuşlardır (Karluk, 2003:2).

Avrupa devletleri Avrupa'nın bütünleşmesi düşüncesinden uzak kalmış olsalar da, bu dönemde pek çok düşünür Avrupa'nın bütünleşmesi üzerine çalışmalarına devam etmiştir. Victor Hugo Avrupa'da daimi barışın sağlanması için Birleşik Avrupa Devletleri'nin kurulmasını önermiştir (Karluk, 2003:1). Sonrasında Emerie Cruce, gümrüklerin azaltılarak uluslar arasında ticaretin geliştirilmesini ve bu yolla bir birliğin oluşturulmasını önermiş; ayrıca Montesquieu, Voltaire, Proudhon ve Saint Simon gibi pek çok düşünür de siyasal liberalizm temelinde barışı esas alan bir bütünleşmenin gerçekleşmesi fikrini savunmuşlardır (Canpolat, 1997:69). 19. yüzyıla gelindiğinde ise birleşme fikri daha yaygın ve etkin bir konuma gelmiştir. 1814 yılında Fransız düşünür Comte de Saint-Simon da, Avrupalıların ortak meseleleri olan dış politika, ekonomi, iletişim, eğitim, din ve ahlak gibi konulardan sorumlu olacak tek bir Avrupa federal örgüt yapısından bahsetmiştir (Nezihoğlu, 2000:873). Görüldüğü üzere, "Avrupa" teriminin kökenleri Eski Yunan'a kadar gitmekte olup, terimin ifade ettiği kavram zaman içerisinde büyük değişim geçirmiş ve hala da geçirmektedir. "Avrupa" terimi zamanla coğrafî bir bölgeyi tanımlar hale geldikçe "Avrupalılık" gibi yeni bir terim oluşmuş ve bu da zaman içerisinde değişim geçirmiştir.

1.2. Birinci Dünya Savaşı Sonrası Birleşme Girişimleri

Birinci Dünya Savaşı'nın ardından devletlerin eşitliği temelinde, rızaya dayalı, barışı esas alan bir birliğin oluşturulması yönünde fikirler ağırlık kazanmıştır. Örneğin; 1923'te Pan-Avrupa Hareketi'nin kurucu önderi Kont Coudenhove Kalergi bir Avrupa Birleşik Devletleri'nin kurulması girişimlerinde bulunmuştur (Lee, 2002:321). Bu fikri savunurken, 1848'de İsviçre Birliği'nin başarılı biçimde oluşturulması, 1871'de Alman İmparatorluğu'nun kurulması ve 1776'da Amerika Birleşik Devletleri'nin bağımsızlığına kavuşması gibi olayları tarihten referans almıştır (Özcan ve diğ., 2006:4).

Bundan başka, Fransa Dışişleri Bakanı Aristide Briand 5 Eylül 1929'da Cenevre'de Milletler Cemiyeti Asamblesinde yaptığı konuşmada, Alman Dışişleri Bakanı Gustav Streseman'ın da desteğini alarak, Milletler Cemiyeti çerçevesinde bir Avrupa Birliği'nin oluşturulmasını önermiştir (Lee, 2002:321). Bu tasarının yakın hedefi, ulusal devletlerin egemenliklerine dokunmadan Avrupa devletleri arasında bir işbirliğinin tesisiydi (Özcan ve diğ., 2006:4).

İki savaş arası dönemde Avrupa devletleri arasındaki gerilimin yüksek oluşu ve ilk savaş sonrasında kalıcı bir barışı temin edecek olan Avrupa devletleri arasında bir dengenin tesis edilememiş olması gibi nedenlerle Avrupa'da birlik yönündeki çalışmalar yavaşlama eğilimi göstermiş ve etkileri kısıtlı bir düzeyde kalmıştır. Avrupa'da birliğin sağlanması ve kalıcı barışın tesisi için çalışmalar ancak İkinci Dünya Savaşı'nın ardından ivme kazanabilecek ve bu yönde siyasî iradenin öncülüğünde somut adımlar atılabilecektir.

1.3. İkinci Dünya Savaşı Sonrası (Soğuk Savaş Dönemi) Birleşme Girişimleri

Çok eskilere dayanan ve son birkaç yüzyılda üzerinde önemle durulan Avrupa'da birlik oluşturma düşüncesi çok kanlı geçen Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra bile güçlü bir Avrupa Birliği akımı doğurmamıştır. 1923'te Kont Coudenhove Kalergi tarafından ortaya atılan Pan-Avrupa Hareketi ve 1930'da Briand'ın Avrupa Federal Birliği önerileri ilgi çekmemiştir (Tekeli ve İlkin, 1993:40). Birlik oluşturma düşüncesi ancak İkinci Dünya Savaşı sırasında ciddi girişimlere dönüşebilmiştir.

Savaş sonrasında Avrupa’da birlik için çalışmalar ve bu yönde federatif arayışlar sürüyordu. 5 Eylül 1944’te Belçika, Hollanda ve Lüksemburg aralarında bir ekonomik birlik kurmak üzere uzlaştılar ve Nisan 1946’da Benelüks kuruldu. Daha ziyade elitist bir örgüt olan ve Avrupa’da federalizmi savunan “Avrupalı Federalistler Birliği” Aralık 1946’da kuruldu. Bununla aynı zamanda İtalyan Altiero Spinesi’nin başını çektiği “Avrupa Federalist Hareketi” kuruldu. Federalizm yanlısı tüm bu oluşumların ardından Avrupa’da birlik sağlanması için uğraşan değişik pek çok örgüt Aralık 1947’de “Avrupa Birliği Hareketleri Uluslararası Komitesi”ni oluşturdu (Tekeli ve İlkin, 1993:40).

İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra Avrupa’nın dünya hâkimiyetini kaybetmesiyle Avrupalı devlet adamları kıtanın bütünleşmesinin ehemmiyetini kavramış ve bütünleşme çalışmalarına ağırlık vermişlerdir. Kıtada bütünlüğün sağlanması ve yeni bir başlangıç fikri, İkinci Dünya Savaşıyla yıkılmış olan Avrupa’yı yeniden kurmak için motive edecek yegâne idealdi. Bu bütünleşme ve yeni başlangıç isteği, Alman Konrad Adenauer, Fransız Robert Schuman ve Jean Monnet, İtalyan Alcide de Gasperi gibi dönemin siyaset adamlarını ve iktisatçıları da etkilemiştir (Lee, 2002:322).

Avrupa’da meydana gelen iki büyük savaş temelde Almanya ve Fransa arasında oluşan gerilimin ürünü olmuştur. Eğer Avrupa’da bir birlik kurulacaksa bu birlik en önce kıtanın bu iki büyük devletini kapsayan ve bu iki devleti uzlaştıran bir yapı arz etmeliydi. Bu konuda resmî görüşünü ilk olarak dile getiren İngiliz lider Winston Churchill’dir. Churchill, Fransız-Alman işbirliğinin Avrupa’da kalıcı barışın sağlanması için temel bir zorunluluk olduğunu dile getirmiş ve Avrupa devletlerinin Amerika Birleşik Devletleri benzeri bir devlet oluşturmaları çağrısında bulunmuştur. Churchill Zürih’te yaptığı bu konuşmada, İngiltere’nin bu yapı içerisinde etkin bir katılımcı olmayacağını, daha ziyade bir destekleyici olarak yer alacağını ifade etmiştir (Akalin, 2006:9).

1.3.1. Avrupa’da İlk Ekonomik Birlik: Benelüks

“Benelüks” kelime olarak Belçika, Hollanda (Neatherland) ve Lüksemburg isimlerinin ilk hecelerinin birleşiminden oluşan bir isimdir. Benelüks, isimlerini saydığımız bu ülkelerin aralarında oluşturdukları ekonomik birliğin adıdır. 18 Temmuz 1932 tarihinde Belçika, Hollanda ve Lüksemburg arasında imzalanan “Ouchy Sözleşmesi” ile kurulan

Benelüks'ün önemi Batı Avrupa'da 20. yüzyılda oluşturulan ilk ekonomik birliktelik olmasından kaynaklanmaktadır (Karluk, 2003:3).

Birliğin tam olarak kurulması İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra olsa da, birliğin temelleri 1930'lu yıllarda atılmıştır. Benelüks'ün kökenleri, Belçika, Hollanda ve Lüksemburg arasında gümrüklerin aşamalı olarak indirilmesini öngören BLUE uygulamasına dek gider. İkinci Dünya Savaşı sırasında askıya alınan bu birliğin tekrar canlandırılması için savaşın bitmesi bile beklenmemiştir. Savaş sırasında sürgünde bulunan Belçika ve Hollanda liderleri 21 Ekim 1943'te her iki ülkenin paraları arasında sabit bir döviz kurunu öngören bir para antlaşmasını imzalarlar ve 5 Eylül 1944'te ise Lüksemburg'un da dâhil olduğu bir gümrük birliği antlaşması imzalanır (Bozkurt, 2001:54).

Gümrük Birliği Antlaşması üç konseyin kurulmasını düzenlemiştir. Bunlar, gümrük vergileri yönetim konseyi, dış ticaretin kontrolü konseyi (1966 yılında ismi ekonomik birlik konseyi olarak değiştirilmiştir) ve ticari anlaşmalar konseyidir. 1944 yılında imzalanan Gümrük Birliği Antlaşması 1 Ocak 1948 tarihinde yürürlüğe girmiştir. 9 Mayıs 1947'de de bu üç ülke arasında ortak tarım politikası antlaşması imzalanmıştır. 1948 yılında kurulan Gümrük Birliği çerçevesinde ortaya çıkan ve ekonomik birliğin gerçekleştirilmesine yönelik ülkelerin taahhütlerini içeren antlaşmaları bir araya getiren belge, 17 Eylül 1957 tarihinde üyelerce kabul edilmiştir. 2 Şubat 1958'de ise Hollanda'nın hükümet merkezi Lahey'de Ekonomik İşbirliği Antlaşması imzalanmıştır (Karluk, 2003:6).

1.3.2. Marshall Planı ve Avrupa İktisadi İşbirliği Teşkilatı'nın Kurulması

İkinci Dünya Savaşı sonucu yıkıma uğramış olan ülkeler hem kıtanın tekrar toparlanması hem de Avrupa'nın birleşmesi ideallerini gerçekleştirmek için ABD'den yardım almak zorunda kalmışlardır. Avrupa'nın imarı açısından önemli olan bu yardım 1947 yılında ilan edilen ve ABD Dışişleri Bakanı George Marshall'ın adıyla anılan "Marshall Planı"dır (Craig ve de Burca, 3. Baskı:7).

1947 ortalarında ABD'nin Avrupa'ya yönelik politikaları, Avrupa'da Sovyet etkisini azaltmaya yönelik federalizm yanlısı bir seyir izlemiştir. ABD Dışişleri Bakanı Marshall'ın 5 Haziran 1947 yılında Harvard Üniversitesi'nde yaptığı konuşmada, Avrupa ülkelerini Avrupa'da yeniden canlanma sağlayacak bir programı aralarında

geliştirmeye yönelik işbirliğine çağırdı. İngiltere ve Fransa'nın öncülüğünde 12 Temmuz 1947'de 14 Avrupa ülkesinden gelen temsilciler bir program hazırlamak üzere Paris'te bir araya geldiler ve 16 Nisan 1948 yılında da çalışmaları neticelendirdiler. Bu süreç zarfında Sovyetler Birliği işbirliği içinde olduğu ülkelerle Eylül 1947'de Cominform'u kurdu. Şubat 1948'de Prag'da meydana gelen komünist yanlısı hükümet darbesi, Sovyetlerin Almanya'daki müttefik denetim komisyonundan çekilmesi ve yaz aylarında başlayan Berlin Ablukası, Avrupa'yı 1948'de Soğuk Savaş'ın arenasına haline getirdi ve Sovyet tehdidi, Batı Avrupa için her geçen gün daha da hissedilir hale geldi. Yine aynı süreçte, Londra'da 25 Kasım – 15 Aralık 1947 arasında Alman sorununu çözmek için toplanan Dışişleri Bakanları toplantısından bir sonuç çıkmadı ve görüşmeler tıkandı (Tekeli ve İlkin, 1993:40-41).

12 Temmuz 1947'de Paris'te bir araya gelen Avrupa ülkeleri, kıtanın ihtiyaçlarını belirlemek ve bunları karşılamak için 16 Nisan 1948 tarihinde, ismi daha sonra Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD) olarak değiştirilen Avrupa Ekonomik İşbirliği Teşkilatı'nı (OEEC) kurdular. Siyasî bütünleşmenin temellerini atan bu oluşum önce Almanya daha sonra da İtalya, Belçika, Hollanda ve Lüksemburg tarafından kabul edilmiştir. Aslı amacı serbest piyasayı korumak olan bu teşkilat, aynı zamanda ABD mali yardımlarının dağıtımını ve Marshall Planı'nın uygulanmasını koordine etmek üzere de vazifelendirilmiştir. Aynı yıl Ticaret ve Gümrük Tarifeleri Genel Antlaşması (GATT) imzalanmış ve böylece dünya ticaretinin serbestleştirilmesi sağlanarak yeni uluslararası düzenin kurulması yönünde adımlar atılmıştır (Craig ve de Burca, 3. Baskı:7). GATT ile tarifelerin indirilmesi sağlanmış, OEEC ile de serbest ticaretin önündeki engeller kaldırılmıştır. Böylelikle altı ay içinde Avrupa ülkeleri arasındaki ticaret ikiye katlanmıştır (Karluk, 2003:58).

ABD'de Avrupa'yı İyileştirme Planı olarak anılan plan, kongre içindeki muhalefete rağmen 1948'de uygulamaya girmiştir. Bu durum Avrupa'ya, bağımsız ulus-devlet rekabetini sürdürme imkânının kalmadığını, uluslararası işbirliği mecburiyeti içinde bulunduğunu göstermiştir. ABD ise Avrupa'da bütünleşmeyi desteklemekle hem Sovyetlerin Batı Avrupa'ya yayılmasını engellemek istemiş hem de Batı Avrupa ülkelerinde güçlenen komünist partilerin etkinliğini kırarak onları zayıflatmayı denemiştir (Akalin, 2006:10).

Bu yöndeki çalışmaların bir diğer amacı da ödemeler sisteminin iyileştirilmesi olmuştur ve 1950 yılında Avrupa Ödemeler Birliği oluşturulmuştur. Amerika tarafından karşılanan tüm bu yardımlar ve kurulan örgütlerin çalışmaları sayesinde Avrupa ülkelerinin ekonomilerinde enflasyon düşüşü ve üretim artışı gerçekleşmiştir. Marshall Planı 1953 yılında sona erdiğinde, aralarındaki sorunların azaldığı, işbirliğinin geliştiği ve Ortak Pazar kavramının genel bir kabul gördüğü, savaşın etkisinden biraz da olsa kurtulmuş bir Avrupa ortaya çıkmıştır. Bu, Avrupa bütünleşmesi açısından önemli bir aşamaya geldiğinin kanıtıdır (Craig ve de Burca, 3. Baskı:7).

1.3.3. Nato ve Avrupa Konseyi

Batı Avrupa ülkeleri ve ABD arasından tüm bu ekonomik kalkınma ve siyasî işbirliği çalışmaları devam ederken, İkinci Dünya Savaşı'nın ardından oluşacak olan uluslararası sistem de şekillenmeye başlamıştır. Savaş sonrası oluşmaya başlayan iki kutuplu uluslararası sistem zamanla şiddetini arttırmış ve Soğuk Savaş hissedilir hale gelmiştir. Soğuk Savaş'ın etkilerinin en fazla görüldüğü ve en fazla mücadelenin verildiği yer de Avrupa olmuştur.

İki kutuplu sistem gün yüzüne çıktıkça ve Soğuk Savaş kendini daha fazla hissettirdikçe Batı Avrupa ülkeleri ve ABD arasında oluşturulan ekonomik ve siyasî işbirliği anlaşmalarının askerî işbirlikler ile desteklenmesi ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Batı Avrupa Birliği'nin kuruluşunu askerî bir pakt niteliği taşıyan Kuzey Atlantik Savunma Paketi'nin (NATO) kuruluşu izlemiştir (Özcan ve diğ., 2006:7).

NATO; ABD, Kanada ve on Batı Avrupa ülkesinin katılımı sonucu on iki ülkenin imzaladıkları Washington Antlaşması ile siyasal nitelikli bir uluslararası örgütlenme olarak kurulmuştur. (İnat, 2005:8) 1952 yılında Türkiye ve Yunanistan, 1955 yılında Federal Almanya ve 1982 yılında İspanya da NATO'ya katılmıştır. NATO, İkinci Dünya Savaşı'nın ardından Batılı ülkelerle Sovyetler Birliği arasındaki anlaşmazlık sonrasında, daha çok savunma amaçlı kurulmuş bir örgüttür. NATO'nun kuruluşundan bir ay sonra, 5 Mayıs 1949 tarihinde, Londra'da imzalanan bir antlaşma ile İkinci Dünya Savaşı sonrasında Avrupa'da barışın ve bütünlüğün sağlanması için başlatılan girişimlerin bir sonucu olan Avrupa Konseyi kurulmuştur. Belçika, Danimarka, Fransa, Hollanda, İngiltere, İsveç, İrlanda, İtalya, Lüksemburg ve Norveç kurucu üye devletlerdir (Sönmezoğlu, 2005:429).

Avrupa Konseyi'nin genel olarak kuruluş amacı; üye ülkeler arasındaki batı demokrasisinin ortak ilkelerini (kişisel özgürlükler, siyasal özgürlükler ve hukukun üstünlüğü) korumak, ekonomik ve siyasî gelişme için birlik oluşturmak, ekonomik – sosyal – kültürel – bilimsel – hukuksal ve yönetsel ortaklık kurmak, insan haklarını ve kişisel özgürlükleri koruyarak geliştirmektir (Sönmezoğlu, 2005:429). Bunun yanında kuruluş sözleşmesi, federasyon ya da birlik gibi hedeflere hiçbir gönderme içermediği gibi üye devletlerin egemenliklerinin bir bölümünün devrini ya da ortak bir yapıda birleştirilmesini de öngörmemektedir (Özcan ve diğ., 2006:7-8).

1.3.4. Pleven Planı ve Avrupa Savunma Topluluğu Girişimleri

1950'de Kore Savaşı'nın patlak vermesi sonucunda ABD, Almanya'nın kendi ulusal ordusunu kurmasını istemiştir. Bunun üzerine Fransız Hükümeti, Pleven ve arkadaşları tarafından hazırlanan Pleven Planı'nı 24 Ekim 1950 tarihinde Fransız Meclisi'ne sunmuştur. Avrupa Topluluklarının fikir babası olarak bilinen Jean Monnet tarafından kaleme alınan bu tasarıyla Avrupa Savunma Topluluğu'nun kurulması öneriliyordu. Bu tasarıya göre her ülkenin ulusal ordusu olacak, ancak bunun yanında bir de Avrupa Ordusu oluşturulacaktı. Fransız Meclisi, de Gaulle yanlılarının muhalefetine rağmen bu öneriyi kabul etmiştir. AKÇT üyesi altı ülke de 27 Mayıs 1952 tarihinde Avrupa Savunma Topluluğu Antlaşması'nı imzalamışlardır. Antlaşmanın ulusal meclisler tarafından onaylanması sürecinde Fransız Dışişleri Bakanı Schuman ve İtalya Dışişleri Bakanı de Gasperi AKÇT Bakanlar Konseyi'nden Avrupa Siyasî Topluluğu Antlaşması'nın hazırlanmasını istemişlerdir. 15 Mart 1953'te hazırlanan antlaşma tasarısı Ortak Meclis'e sunulmuştur. Faaliyete geçmesi, Avrupa Savunma Topluluğu'nun oluşumuna bağlı olan Avrupa Siyasî Topluluğu, Batı Avrupa'da bir Ortak Pazar oluşturmayı öngörüyordu. Savunma Topluluğu Antlaşması, Fransız Başbakanı Mendes France'ın kötü zamanlaması sonucu o günkü olumsuz konjonktür dolayısıyla 30 Ağustos 1954 tarihinde Fransız Meclisi'nden geçmedi. Bu gelişme Avrupa Savunma Topluluğu'nun oluşturulamaması sonucunu doğurdu ve dolayısıyla Avrupa Siyasî Topluluğu da anlamını yitirmiş oldu (Karluk, 2003:9-10).

1.3.5. Paris Antlaşması: Schuman Planı ve AKÇT'nin Kurulması

1950'lere gelindiğinde Avrupa'nın sorunlarında meydana gelen düzelmeler, Avrupa'daki federalizm yanlılarının, bütünleşmenin temellerini oluşturacak olan ekonomik işbirliği örgütlenmelerinin oluşturulması çabalarını teşvik ediyordu. Avrupa Birliği fikrine karşı olanların bu yöndeki çabalara tepki ile yaklaşmasına karşın bu fikri destekleyenler çeşitli çözüm önerilerini ortaya koymaktaydı. Avrupa Birliği'nin çok uzun zamandır savunucusu olan Jean Monnet'den son derece önemli bir öneri gelmişti. Monnet'nin önerisine göre, savaş sanayinin temel hammaddeleri olan kömür ve çelik üretimleri ekonomik kaynaklı bir havuza girmeli ve bölge ulus-ötesi bir otorite tarafından yönetilmeliydi (Akalin, 2006:12). Kömür ve çelik üretim bölgeleri üzerindeki yönetimin ulus-ötesi bir otoriteye devredilmesi ve ekonomik kaynakların bu otorite tarafından kontrol edilmesi Avrupa'da meydana gelebilecek yeni savaşları önleyecek ve ekonomiyi de güçlendirecekti (Erçin, 2002:3).

Uluslararası örgütlerde çok başarılı bir teknisyen olarak tanınan Jean Monnet, savaş sonrasında Avrupa'da yaşanan tüm federatif deneyimlerden yararlanarak, Almanya'dan Prof. Hallstein ile birlikte AKÇT önerisini geliştirdi (Tekeli ve İlkin, 1993:43). Bu topluluğun yürütme organı olarak Yüksek Otorite, hukukî denetimin sağlanması için Adalet Divanı, her alandaki çalışmalarını denetleyecek Ortak Meclis ve Bakanlar Konseyi'nden oluşan dört organı bulunacaktı (Erçin, 2002:4). Yüksek Otorite uluslarüstü yetki ile donatılacaktı, üyeler ulusal meclisler tarafından seçilecek ve ortak meclise karşı sorumlu olacaktı. Kaynak yaratmaktan yürütmeye kadar çok geniş yetkilerle donatılacaktı (Karluk, 2003:3).

Monnet'nin görüşü dönemin Fransız Dışişleri Bakanı Robert Schuman tarafından 9 Mayıs 1950 tarihinde deklare edilmiştir. "Schuman Bildirgesi" olarak bilinen bu öneri Avrupa bütünleşmesi adına gerçekleştirilen girişimlerin en etkili olarak kabul edilir (Craig ve de Burca, 3 Baskı:8-9). Bildirgeye göre, Fransa ve Federal Almanya arasında, Avrupa'nın her ülkesine açık uluslarüstü bir otoriteye bağlı Avrupa Kömür ve Çelik Birliği oluşturulacaktır (Sönmezoğlu, 2005:84-85). Almanya ve Fransa arasındaki düşmanlığın ortadan kalkmasıyla Avrupa'da barışın gerçekleşeceğini belirten bildiri, Avrupa Birliği'nin Fransa – Almanya çekirdeği etrafında gerçekleşen bir olgu olduğunu da göstermiştir (Mathieu, 2006:12). Fransa savaş sonrası Avrupa'da düzenin

korunmasının güvencesini Almanya'nın büyümesini sınırlamakla değil, Almanya'yı Avrupa içinde asimile etmekte görüyordu (Tekeli ve İlkin, 1993:43).

Fransa, Federal Almanya, Belçika, İtalya, Hollanda ve Lüksemburg tarafından 18 Nisan 1951 tarihinde Paris'te imzalanan bir antlaşma ile AKÇT kurulmuştur. Böylelikle, daha sonra "altılar" olarak anılacak uluslar topluluğuna ilk adım atılmış oldu (Mathijsen, 8.Baskı:13). İlgili ülkelerin parlamentolarının onayı ile antlaşma 25 Temmuz 1952'de 50 yıllık bir süreyle yürürlüğe girmiştir. Yüksek Otorite'nin başkanlığına Jean Monnet seçildi (Palabıyık ve Yıldız, ODTU:9). Topluluğun merkezi Lüksemburg idi ama meclis ısrarla Strasburg'daki salonunda toplanıyordu (Tekeli ve İlkin, 1993:43).

AB'nin ilk çekirdek örgütü olan AKÇT aynı zamanda Avrupa'nın ilk gerçek uluslararası kurumudur (Lee, 2002:324). AKÇT, özünde kömür ve çelik üretimine bağlı bir Ortak Pazar oluşturarak üye ülkelerin ekonomilerinin gelişimine katkıda bulunmayı, böylece istihdamı arttırmayı ve toplumların yaşam kalitesini iyileştirmeyi hedeflemiştir (Erçin, 2002:4). Bu ekonomik kazanımların yanı sıra AKÇT Avrupa'nın bütünleşme sürecine siyasî katkılarda da bulunmuştur. Savaştan hemen sonra, savaşın galip ve mağluplarını eşit olarak işbirliğinde bulunabilecekleri bir kurumsal yapı içinde bir araya getiren Topluluk, temelde barışı sağlayan bir araç olarak algılanmıştır (Fontaine, 2004:8). AKÇT'nin oluşumuyla Avrupa'daki güçler ve bunlar arasındaki ihtilaflar, özellikle Fransa-Almanya anlaşmazlığı ve bu ülkelerin sahip oldukları kömür ve çelik gibi stratejik endüstri dalları kontrol altına alınmış; bu ülkelerin birbirlerine karşı savaşma olasılığı ortadan kalkmıştır (Özcan ve diğ., 2006:16).

1.3.6. Brüksel Antlaşması ve Batı Avrupa Birliği

Sovyetler Birliği'nin Avrupa'da etkinliğinin artması ve Çekoslovakya'da 1948'de gerçekleşen Sovyet yanlısı darbe, Avrupa'da bir savunma birliği kurulmasına yönelik çabaların artmasına neden olmuştur. Bunun üzerine 17 Mart 1948'de İngiltere, Fransa, Belçika, Hollanda ve Lüksemburg'un katılımıyla elli yıl süre geçerli olacak olan Brüksel Antlaşması imzalanmıştır (Sönmezoğlu, 2005:174). Brüksel Antlaşması'nın tam ismi "Ekonomik, Sosyal ve Kültürel İşbirliği ve Ortak Savunma Antlaşması"dır (Karluk, 2003:10). Bu antlaşma ile üye ülkeler arasında "Batı Birliği", "Batı Avrupa Savunma Birliği" ya da "Brüksel Antlaşması Örgütü" biçimlerinde anılan bir yapı oluşturulmuştur (Sönmezoğlu, 2005:123-124).

Brüksel Antlaşması'nı imzalayan ülkeler İkinci Dünya Savaşı sonrasında Almanya'nın silahlanmasına engel olmak istemişlerdir. Bunun için Avrupa'da yeni bir savunma örgütü oluştururken, esas olarak bu maksatla ABD'yi Avrupa'daki savunma hareketinin içine çekmeyi amaçlamışlardır. Bu örgüt, NATO'nun kurulmasına hizmet etmekle birlikte, NATO'nun kuruluşu ile de işlerliğini kaybetmiştir (Sönmezoğlu, 2005:124). Yukarıda da bahsedildiği üzere 15 Mart 1953'te hazırlanan Avrupa Savunma Topluluğu'na ilişkin plan ortak meclise sunulmuştu. Bu süreç zarfında Avrupa Siyasî Topluluğu'nu oluşturmak üzere de çalışmalar başlatılmıştı. Bu topluluklar, üye ülkelerin savunma politikalarını olduğu kadar finans ve ticaret politikalarını da düzenleyerek Batı Avrupa Ortak Pazarını oluşturacaklardı. Fakat Avrupa Siyasî Topluluğu ancak Avrupa Savunma Topluluğu olduğunda anlam kazanacaktı. Avrupa Savunma Topluluğu Antlaşması Fransa tarafından kabul edilmeyince yürürlüğe girmedi. Avrupa Savunma Topluluğu gerçekleşmeyince, Avrupa Siyasî Topluluğu da anlamını yitirdi. Bu toplulukların oluşturulamamasından doğan boşluk Batı Avrupa Birliği'nin kurulmasıyla kapatılmaya çalışıldı (Tekeli ve İlkin, 1993:44). Paris'te 1954 tarihinde imzalanan ve 6 Mayıs 1955 tarihinde yürürlüğe giren Paris Antlaşması ile Almanya ve İtalya'nın da Batı Birliği'ne katılmasıyla üye sayısı yediye çıkmış ve böylece Batı Avrupa Birliği oluşmuştur (Karluk, 2003:10).

1.3.7. Roma Antlaşmaları: AAET (EURATOM) ve AET'nin Kurulması

AKÇT'nin ekonomik başarısı, askerî ve siyasî alanlarda da bütünleşme girişimlerini hızlandırmıştır. Avrupa Savunma Topluluğu ve Avrupa Siyasî Topluluğu bu girişimlerin somutlaşmış halidir (Mathijsen, 8.Baskı:14). Ancak bu girişimler başarılı olamamışlardır. Ekonomik bütünleşme derinleştirilmeden siyasî bütünleşmenin gerçekleşmeyeceğini anlayan federalistler ilk planlarına dönerek, ekonomik başarının itici gücünden yararlanmak istemişlerdir (Erçin, 2002:5).

AKÇT'nin kurulmasından sonra ortaya koyduğu ekonomik gelişme, Avrupa'da sektör bazında olmayan daha geniş kapsamlı bir ekonomik birleşmenin gerçekleştirilmesi konusundaki görüşlerin ağırlık kazanmasına yol açmıştır. Ayrıca Fransa'da Avrupa Savunma Topluluğu Antlaşması kabul edilmeyince yeni bir "Birleşik Avrupa Devletleri İçin Eylem Komitesi" oluşturulmuştur. Komite, Batı Avrupa'da öncelikle ekonomik bütünleşmeyi gerçekleştirecek yeni bir topluluğun kurulması konusundaki çalışmalarını

bir yıl içerisinde tamamlamıştır (Karluk, 2003:14). Komite'nin çalışmaları sonucu Nisan 1956'da "Spaak Raporu" ortaya çıkmıştır (Craig ve de Burca, 3.Baskı:10). Rapora göre, Avrupa'nın ekonomik gelişmesini sürdürebilmesi için tam anlamıyla bütünleşmesi gerektiği, bunun anahtarının da "Gümrük Birliği"nde olduğu vurgulanmıştır (Mathijsen, 8.Baskı:14). 29-30 Mayıs 1956 tarihlerinde Venedik'te yapılan toplantıda AKÇT Dışişleri Bakanları, Spaak Komitesi'nin hazırladığı raporu kabul etmiştir (Karluk, 2003:14). Hazırlanan raporun kabul görmesiyle 25 Mart 1957'de Roma Antlaşması imzalanmış ve Topluluk üyelerinin ulusal parlamentolarında onaylanarak 1 Ocak 1958'de yürürlüğe girmiştir. AKÇT'nin 1952'de kuruluşundan 5 yıl sonra 1957'de imzalanan bu antlaşmayla AKÇT'ye ek olarak, altı ülkenin kömür ve çeliğin yanı sıra diğer sektörlerde de ekonomi birliği sağlaması öngörülmüş; bu amaçla AET ve EURATOM kurulmuştur (Mathijsen, 8.Baskı:14). Üç Topluluğun üç ayrı Komisyonu (Yüksek Otorite yerine), üç ayrı Bakanlar Konseyi, ortak bir Adalet Divanı ve Parlamentosu bulunacaktır (Karluk, 2003:14).

BÖLÜM 2: AVRUPA TOPLULUĞU'NUN GENİŞLEMESİ VE BÜTÜNLEŞMESİ

1 Temmuz 1967'de Füzyon Antlaşması ile Avrupa Topluluğu'nun kurduğu AKÇT, AET ve EURATOM'un organları birleştirilerek bu tarihten itibaren birlik Avrupa Toplulukları olarak adlandırılmaya başlanmıştır. Füzyon Antlaşması'yla üç topluluğun yürütme ve karar organları, Avrupa Toplulukları Komisyonu ve Konseyi adı altında birleştirilmiştir. Aynı zamanda üç topluluğun bütçeleri de birleştirilmiştir (Bilici, 2004:33-34).

2.1. Avrupa Toplulukları'nın Genişlemesi

AKÇT'nin kurucusu altı ülke, 1958 yılında yürürlüğe giren Roma Antlaşması'yla üye ülkeler arasında ortak pazarın tesisi ve malların serbest dolaşımını öngören AET'yi kurmuşlardır. Bununla birlikte, atom enerjisinin kontrolü ve barışçı amaçlar için kullanılması için EURATOM'u kurmuşlardır. Füzyon Antlaşması ile tüm bu birleştirilen topluluklar, topluluk üyesi devletleri bütünleşmenin ve birlik olmanın bir sonraki aşamasına taşımıştır.

Birlik olmanın getirileriyle birlikte yapılan ekonomik düzenlemeler, 1945 öncesi çatışma halinde olan Avrupa devletlerinde ekonomik gelişmeyi arttırmıştır. Birlikteki gelişmeler başından itibaren diğer Avrupa ülkeleri tarafından takip edilmiştir. Aynı zamanda birliğe üyelik için başvurular yaşanmış, ancak bütünleşmesini tamamlamayan birlik tarafından bunlar ertelenmiştir. Zamanla oluşan konjonktürde birlik ilk genişlemesini, siyasi ve ekonomik bakımından benzer durumdaki; İngiltere, İrlanda ve Danimarka ile kuzey eksenli gerçekleştirmiştir. İkinci genişlemesi Yunanistan ve üçüncü genişlemesi Portekiz ve İspanya olan topluluğun güney genişlemesi, ilk genişlemenin tam tersine, siyasi ve ekonomik yönlerden düşük seviyedeki ülkelerle gerçekleştirilmiştir.

2.1.1. Birinci Genişleme

Avrupa topluluklarının birinci genişlemesi hem yaşanan ilk genişleme olması, hem de tam olarak üyelik kriterlerinin belirlenmemesinden dolayı sorunlu olmuştur. İrlanda,

Danimarka ve İngiltere eşzamanlı olarak üyelik başvurusunda bulunmuşlardır. İngiltere ile birlik arasında yaşanan diyaloglardan sonra hepsinin üyelikleri ertelenmiştir.

İngiltere, AKÇT'nin oluşturulması sürecinde, bazı alanlardaki egemenlik haklarını, "uluslarüstü" bir kuruma devretmek istemediğini ileri sürerek bu oluşumun dışında kalmayı yeğlemiştir (Popüler Tarih Dergisi, 2004 Aralık:49). AET'ye alternatif olarak EFTA'nın kurulmasına öncülük eden İngiltere kısa bir süre içinde AT'ye katılmak istemiştir. AT'nin kuruluşundan itibaren gösterdikleri istikrarlı başarı İngiltere ile birçok ülkenin de ilgisini çekmiştir. İlk olarak 31 Temmuz 1961'de AET'ye giriş müzakerelerine başlayacağını ilan eden İngiltere, 10 Ekim 1961'de AET ile topluluğa katılma görüşmelerini başlatmıştır (Karluk, 2003:15).

İngiltere'nin 1961'de yaptığı tam üyelik başvurusu genişleme sürecinin başlangıcı kabul edilir. İngiltere'nin ABD ile yakın ilişkileri ve Avrupalılık fikrinden çok Atlantik ötesi bağlara önem veren siyaseti, Fransız Cumhurbaşkanı Charles de Gaulle'ün tepkisini çekmiştir (Popüler Tarih Dergisi, 2004 Aralık:49). İngiltere'nin başvurusu, de Gaulle'ün engeliyle karşılaşmış ve de Gaulle 14 ocak 1963 tarihinde yaptığı bir basın toplantısında, tek taraflı olarak, İngiltere'nin Roma Antlaşması'nın şartlarını uygulamaya istekli olmadığını belirtmiştir. De Gaulle en iyi çözümün bir ortaklık antlaşması olduğunu öne sürerek İngiltere'nin AET'ye girmesine engel olmuştur (Karluk, 2003:16).

İngiltere'nin AT'ye katılmasının Fransa'nın konumunu sarsacağını düşünen De Gaulle bu ülkenin ABD ile yakın ilişkileri nedeniyle bir Avrupa devleti olarak değerlendirilemeyeceğini, İngiltere ile tam üyelik değil, bir ortaklık antlaşması yapılması gerektiğini ifade etmiştir (Ülger, 2005:41). Fransa'nın İngiltere'nin üyeliğine sıcak bakmamasının en önemli sebebi De Gaulle'ün bu ülkeye karşı duyduğu antipatidir. II. Dünya Savaşı sırasında Alman işgaline karşı hazırladığı donanmanın bizzat İngilizler tarafından batırılmasını ömrü boyunca unutamayan De Gaulle, bu ülkeye hiç bir zaman güven duygusuyla bakamamıştır. İngilizler 1962'den başlayarak yaptıkları tüm tam üyelik başvurularının karşısında bu psikolojinin bir sonucu olarak Fransız vetosunu bulmuşlardır (Baydarol, 2006:3).

İngiltere'nin AET'ye ilk katılım girişiminin başarısızlığa uğramasından dört yıl sonra, 2 Mayıs 1967'de İngiltere Başbakanı Thatcher ikinci defa topluluğa başvuracağını ilan

etmiştir. 10 Mayıs 1967’de İngiltere ile birlikte İrlanda, 11 Mayıs 1967’de Danimarka ve 21 Temmuz 1967’de Norveç AET’ye tam üyelik başvurularını yapmışlardır. 13 Eylül 1967’de Komisyon, dört ülkeye ilişkin üyelik başvuruları konusunda olumlu görüşünü açıklamıştır. Ancak, de Gaulle bir basın toplantısında, başvuruyu veto etmediğini fakat İngiltere’nin katılmasıyla AET’nin yapısının değişeceğini, topluluğun bir serbest ticaret alanına dönüşerek özelliğini kaybedeceğini açıklamıştır. Aynı yıl düzenlediği bir başka basın toplantısında ise, İngiltere’nin AET’ye girmesinin, topluluğun niteliğini değiştireceğini vurgulayarak ikinci başvuruyu da sonuçsuz bırakmıştır (Karluk, 2003:16-17).

28 Nisan 1969’da de Gaulle’nin görevinden ayrılmasıyla Fransa Devlet Başkanlığı’nı devralan Georges Pompidou ile daha uyumlu politikalar izlenerek İngiltere’nin AET’ye katılım müzakerelerinin de önü açılmıştır. 1969’da yapılan Lahey Zirvesi’nin genişlemeye yeşil ışık yakmasının ardından, AT’nin ilk genişleme müzakereleri İngiltere, İrlanda, Danimarka ve Norveç’le başlamıştır (Erçin, 2002:7). Fransa, Lahey’de AT’nin genişleme sürecindeki vetosunu kaldırırken, mevcut ortak pazarın tamamlanmasına karşı olan çekincelerini de kaldırmış; nihayet, Avrupa yapılanmasının derinleşme ekseninde gelişmesine olanak tanımıştır (Baydarol, 2006:4).

De Gaulle’ün istifa etmesinin ardından, İngiltere’nin ve dolayısıyla daha önce başvuruda bulunan diğer kuzey ülkelerinin, AET’ye katılmalarının önü açılmıştır. De Gaulle’ün ardından Fransa’da iktidara gelen George Pompidou seçim çalışmaları sürecinde İngiltere’nin Topluluğa katılma müzakerelerini başlatacağını söylemiştir. İngiltere 30 Haziran 1970’de AET ile katılım müzakerelerine başlamıştır. Müzakerelerin başlamasıyla birlikte, İngiltere’nin sıkı bir müzakere tutumu içinde olduğu ortaya çıkmıştır. İngiltere, Avrupa’daki rakiplerine karşı yeni bir topluluk kurucu antlaşması yapmak üzere hazırlanmış gibi müzakerelere başlamıştır. İlk defa gerçekleştirilen genişleme ile topluluk müktesebatının yeni üyeliğe ilgili olarak eksiklikleri fark edilerek, müktesebata yeni bir dokunulmazlık tanımı formüle edilmiştir. Buna göre, Topluluğa katılmak arzusunda olan ülke, Topluluk müktesebatını tartışmaya açamayacaktır. Müzakerelerde sadece, Topluluk müktesebatına uyumun koşul ve süreleri tartışılacaktır. İlk müzakereler sırasında, özellikle İngiltere’nin tam üyeliği ile birlikte ortaya çıkan bu strateji, daha sonra bütün tam üyelik müzakerelerinde de tartışılmaz bir müzakere pozisyonu haline dönüştürülmüştür (Ülger, 2005:41).

Görüşmeler, 23 Haziran 1971'de Lüksemburg'da tamamlanmış ve beş yıllık bir geçiş süresi kararlaştırılmıştır. 28 Ekim 1971'de İngiltere'nin AET'ye girişi oybirliği ile kabul edilmiş ve 22 Ocak 1972'de Bürüksel'de Katılma Antlaşması imzalanmıştır. İrlanda, Danimarka ve Norveç ile de benzer antlaşmalar imzalanarak Topluluğa katılımlarına karar verilmiştir. Ancak, 25 Eylül 1972'de Norveç'te yapılan referandum sonucunda AET'ye katılım reddedilmiştir. Böylece, 1 Ocak 1973'te yürürlüğe giren Katılım Antlaşmaları ile AET dokuz üye olarak ilk genişlemesini tamamlamıştır (Karluk, 2003:17). Bu ilk genişleme bir yandan Ortak Pazar'ı da genişletirken, diğer yandan da AT'nin dünya siyasetinde uluslararası etkinliğini de artmıştır (Palabıyık ve Yıldız, ODTU:15).

AT'nin ilk genişlemesi benzer siyasal sisteme sahip ve benzer kalkınma seviyesine ulaşmış ülkelerin birleşmesiyle gerçekleşmiştir. İlk bakışta AT'nin bu üç ülkeyi bünyesine katması sorunsuz görülse de içinde yaşanan konjonktüre de bağlı olarak sorunlar yaşanmıştır. 1970'li yıllarda yaşanan ekonomik krizin ve petrol krizinin etkisi, AT'yi hedeflerinden biraz uzaklaştırarak Topluluk ülkelerini korumacı politikalar izlemeye sürüklemiştir. Yeni üye devletlerin katılımıyla birlikte karar alma süreci de giderek daha hantal bir yapı almaya başlamıştır. Altı üyeli bir topluluk için öngörülen mekanizmaların dokuz üyeli topluluğa uyarlanması karar alma süreçleri üzerinde sorunlar meydana getirmiştir. Bu sorunlar daha sonraki her genişlemeyle birlikte artarak devam etmiştir (Ülger, 2005:41). Genişleme ile ilgili olarak ortaya çıkan bir başka önemli sorun ise Topluluk bütçesi ile ilgilidir. Altı ülkeye göre yapılan bütçe, gelir ve giderleri ile ilgili teknik düzenlemeler İngiltere'nin katılımıyla tartışmaya açılmıştır. İngiltere, özellikle Commonwealth ülkeleriyle yaptığı ticarete bağlı olarak, topluluk bütçesine en fazla kaynak aktaran ülke konumuna gelmiştir. Fakat tarımın milli gelir içindeki payının düşüklüğünden dolayı topluluk bütçesinden en az pay alan ülke olmuştur. İngilizler bundan şikâyetçi olmuşlardır. Ancak topluluğu özerk bütçe ile donatan altılar bu yapıdan taviz verilmesi halinde, üye devletlerin katkı payı ödediği klasik uluslararası örgüt haline dönüşmesinden endişe duymuşlardır (Ülger, 2005:42).

2.1.2. İkinci Genişleme

AT'nin ikinci genişlemesi güney ekseninde Yunanistan ile gerçekleştirilmiştir. Yunanistan ile AET arasında ortaklık münasebetleri 10 Eylül 1959'da başlamıştır. Yunanistan ile AT arasında 9 Temmuz 1961'da Atina'da imzalanan ve 1 Kasım 1962'de yürürlüğe giren Atina Antlaşması olarak bilinen bir ortaklık antlaşması imzalanmıştır (Karluk, 2003:18).

21 Mayıs 1967 tarihinde Yunanistan'da meydana gelen askeri darbeden sonra Yunanistan'ın AT ile ilişkileri dondurulmuştur. Ancak 20 Temmuz 1974'te Albaylar Cuntası yönetimden düşünce, ülkede demokratik rejime geçiş dönemi başlamıştır ve Atina Antlaşması yeniden yürürlüğe sokulmuştur. Bu tarihten bir yıl sonra Yunanistan, Antlaşmada öngörülen süreden önce, 12 Haziran 1975'de AT'ye tam üyelik başvurusunda bulunmuştur. Komisyon, 29 Ocak 1976 tarihli Raporunda, Yunanistan'ın üyelik başvurusunu ekonomik gerekçelerle olumsuz yönde açıklamıştır. Daha sonra Komisyon'un sunmuş olduğu rapor 9 Şubat 1976'da Konsey'de tekrar görüşülmüş ve siyasi sebepler neticesinde olumlu yönde değiştirilmiştir (Dura ve Atik, 2003:209).

Yunanistan'da batı karşıtı politikalar izleyen zamanın muhalefet partisi PASOK'un iktidara gelme ihtimali Yunanistan'ın üyelik sürecini hızlandırmıştır. Görüşmeler 27 Temmuz 1976'da başlamış ve 28 Mayıs 1979'da Atina'da Yunanistan'ın üyeliği ile ilgili Katılım Antlaşması imzalanarak, 1 Ocak 1981'den itibaren AT'nin onuncu üyesi olmuştur. Katılım Antlaşması'nda Yunanistan için beş yıllık bir uyum dönemi öngörülmüştür. Bu süre içinde gümrük tarifelerinin kaldırılması ve Topluluğun ortak gümrük tarifesine uyum sağlaması amaçlanmıştır (Karluk, 2003:19).

2.1.3. Üçüncü Genişleme

AET'nin Portekiz ve İspanya ile gerçekleşen üçüncü genişlemesi de ikinci genişleme gibi güney eksenli olmuştur. İspanya 1962 yılından itibaren AT ile bütünleşmeyi hedef olarak benimsemiş ve bu amaçla etkin işbirliği için çaba göstermiştir. 1970'li yıllara kadar AT ile İspanya arasındaki ticari ilişkiler geliştirilmiş ve 29 Haziran 1970'de İspanya'yla Tercihli Ticaret Antlaşması imzalanarak aynı yıl yürürlüğe girmiştir. Aynı dönem itibarıyla AT ile EFTA'nın kurucu üyelerinden Portekiz arasında da ticari ilişkiler sürdürülmüştür (Karluk, 2003:19-20).

İspanya'da 20 Kasım 1975'te diktatör Franco'nun ölümünden sonra yeniden demokratik rejime geçilmiş ve AT ile daha yakın ilişkiler sürdürülmeye başlanmıştır. Bir başka diktatör rejimle yönetilen Avrupa ülkesi Portekiz'de de Eylül 1974'te Spinola devrilmiştir. AT bu yeni rejime demokratik krallık kazandırma politikası için parasal yardımda bulunmuş, ticari imtiyazlar, tarım alanında bazı ödümler ve göçmen işçilere bazı haklar vermiştir. 28 Mart 1977'de Portekiz ve 28 Temmuz 1977 tarihinde de İspanya AT'ye tam üyelik başvurusunda bulunmuştur (Karluk, 2003:19-20).

İspanya ve Portekiz'in AT'ye başvurularının hemen ertesi senesinde Komisyon'un olumlu görüş bildirmesi üzerine görüşmelere başlanmıştır. 12 Ocak 1985 yılında Madrid ve Lizbon'da imzalanan Katılım Antlaşmaları ile Topluluk'un güney genişlemesi tamamlanmış ve üye sayısı on ikiye ulaşmıştır. Bu genişlemeyle birlikte iki ülkede de demokratik rejim ve liberal ekonomik sistem inşa edilmeye çalışılmıştır. Toplulukla yeni ülkeler arasında oluşan ekonomik farklılıkların azaltılmasına yönelik yapısal reformlar yapılmıştır (Özcan ve diğ., 2006:50).

İspanya ve Portekiz ile yapılan Katılım Antlaşması yedi yıllık bir uyum dönemini öngörmüştür. İspanya bazı hassas ürünlerde üç veya dört yılda ithal kotalarını kaldırmayı kabul ederken buna karşılık demir-çelik ve tekstil ürünlerinde üç yıl ihracatını kısıtlayacaktır. Tarım politikalarında da on yıllık bir geçiş dönemi öngörülmüştür (Karluk, 2003:20-21).

Avrupa'da istikrarlı bir ekonomik ve siyasal düzen kurma çabasında olan AT, topluluğun sınırlarında gerçekleşen iki diktatör rejimin devrilmesine kayıtsız kalamamıştır. Yunanistan'ın ardından benzer ekonomik ve siyasi düzen içinde olan Portekiz ve İspanya'nın da birliğe katılımlarıyla Topluluk heterojen bir yapı içine girmiştir. Ancak kısa sürede bu ülkelerde ekonomik kalkınma sağlanmıştır. Yeni hedeflerle iç pazar genişletilmiş ve bazı yapısal reformlarla sosyal uyum sağlanmıştır (Canbolat, 2002:221).

2.2. Fouchet Planları ve Dönüşüm Girişimleri

Fransa Cumhurbaşkanı de Gaulle, Topluluğun dış politika alanında siyasi işbirliğini teşvik etmek amacıyla 1959 ile 1962 yılları arasında iki teklif yapmıştır. Yaptığı ilk teklifte kurumsallaşmış bir hükümetlerarası işbirliğini önermiştir (Canbolat, 2002:112).

Hükümet başkanları bu teklifi tartışmak için sadece iki kere bir araya gelmişlerdir. De Gaulle'ün ilk teklifine fazla ilgi gösterilmemiştir. Bundan dolayı; siyasi, ekonomik, kültürel ve savunmaya yönelik konulardaki hükümetlerarası işbirliğini yönlendirmek amacıyla düzenli toplantılar yapılmasını öneren ikinci teklifi de sonuçsuz kalmıştır (Dinan, 2008:134-135).

Özellikle Hollanda ve Belçika'nın itirazları ve de Gaulle'ün planlarına kuşku ile bakmalarından dolayı bu girişim sonuçsuz kalmıştır. Daha sonra Fransa Büyükelçisi Christian Fouchet başkanlığındaki bir komite 1961 ve 1962'nin başlarında bu teklifler üzerinde çalışmıştır (Dinan, 2008:134-135). 1961 sonunda Fouchet Komitesi planın taslak metnini topluluğa sunmuştur. Plana göre oluşturulacak siyasal birliğin, ortak çıkarlarla ilgili konularda ortak dış politika belirlemesi amaçlanmıştır. Bunun yanında, diğer ülkelerle işbirliği içinde ortak bir savunma politikasının kabulü ve üye devletlerin her türlü saldırıya karşı güvenliklerinin artırılması amaçlanmıştır. Ayrıca, bilim ve kültür alanında işbirliğinin sağlanması ve son olarak da insan hakları ve demokrasinin savunulması ifade edilmiştir (Ülger, 2002:61).

10 Şubat 1961 Paris Zirve Toplantısı'nda kurulan Hükümetlerarası Komisyon'a başkanlık eden Christian Fouchet hazırladığı planda, Siyasi Avrupa modeli olarak de Gaulle'ün teklif ettiği Avrupa Konfederasyonu fikrini savunmuştur. İlk olarak 19 Ekim 1961'de Devletler Birliği'ni kuran birinci projesini önermiştir (Ceyhan, 1991:278). Birinci Fouchet Planı'na Belçika Dışişleri Bakanı Paul Henri Spaak'ın olumsuz eleştirileri ve planın öngördüğü siyasal işbirliğine Fransa ve Benelüks ülkelerinin aralarındaki yaklaşım farklılıkları nedeniyle söz konusu proje başarısızlıkla sonuçlanmıştır (Canbolat, 2002:112).

Birinci Fouchet Planı'nın birçok bakımdan eleştirilmesi üzerine, komite plan üzerinde bazı değişiklikler yaparak 18 Ocak 1962'de Komisyon'a yeni bir plan taslağı sunmuştur. II. Fouchet Plan'ı olarak adlandırılan metinde, birinci plana göre bazı önemli değişiklikler yapılmıştır. İkinci plana göre; Komisyon, üye devletlerin dışişleri bakanlarının yüksek seviyedeki memurlarından değil, doğrudan hükümetlerin belirlediği temsilcilerden oluşacaktır. Meclisin yetkileri dış politika, savunma ve eğitim konularını kapsayacaktır (Ülger, 2002:62).

AB'yi her üyenin egemenliğini koruduğu ve ilişkilerin entegrasyon altında değil, işbirliği içinde yapıldığı bir model olarak öneren Fouchet planları başarısızlıkla sonuçlanmıştır (Ceyhan, 1991:278). Fouchet planlarındaki başarısızlığın nedenlerinden ilki, oluşturulacak birliğin yapısı ile alakalı olarak Benelüks ülkelerinin tereddütleridir. Hollanda İngiltere'nin katılmayacağı böyle bir toplantıya katılmayacağını söyleyerek aksi halde oluşturulacak yapının uluslararası bir niteliğe sahip olamayacağını savunmuştur. İkinci bir neden ise, Fransa'nın NATO'ya karşı olan davranışından kaynaklanmaktadır. Fransa Avrupa savunmasının ABD olmaksızın gerçekleştirilmesini savunmuştur ve bunun için de uluslararası bir savunma işbirliği kurulmasını istemiştir (Ülger, 2002:62-63). Sonuç olarak henüz tamamlanmamış ekonomik bütünleşme aşamasından önce böyle bir teklif, görüş ayrılıklarından dolayı başarısızlıkla sonuçlanmıştır.

2.3. Avrupa Topluluklarının Bütünleşmesi

2.3.1. Gümrük Birliği

Daha önce belirtildiği gibi, gümrük birliğinde belirli bir topluluk içerisindeki ülkeler arasında mal akımlarını kısıtlayan gümrük vergileri kaldırılmakta, aynı zamanda da üçüncü ülkelerle yapılacak olan ticaret için de ortak bir gümrük vergisi politikası uygulanmaktadır. Gümrük birliklerinin ilk örneği 19. yüzyılda kurulmuş olan Alman Gümrük Birliği'dir. Yine 1948 yılında Belçika, Hollanda ve Lüksemburg arasında kurulan Benelüks de bir gümrük birliği örneğidir. AET ise 1968 yılından itibaren bir gümrük birliği halini almıştır.

AT içinde gümrük vergilerinin ve kotaların kaldırılması için ilk adım 1 Ocak 1959'da atıldı. Bu adım, daha öncesinde görülen gümrük birliği anlaşmalarının geldiği son nokta olarak tanımlanabilir. 1 Temmuz 1968'de Roma Antlaşmasının belirlemiş olduğu takvimden on sekiz ay önce gümrük birliği tamamlandı. Üye ülkeler arasında gümrük vergileri kaldırılarak üçüncü ülkelerle yapılan ticarete ortak gümrük tarifesi ulusal gümrük tarifelerinin yerine geçti. 1 Temmuz 1977 tarihinde de genişleyen topluluk içinde gümrük birliği tamamlandı (Ceyhan, 1991:293). Gümrük birliğiyle topluluk üyesi ülkeler, aralarında gümrük vergilerini ve ithalatlarındaki engelleri kaldırmışlardır. Üçüncü ülkelere karşı da ortak bir gümrük tarifesi uygulamayı amaçlamışlardır.

1970'li yıllar AET için ekonomik açıdan bir durgunluk dönemi olmuştur. Bu nedenle başlangıçta hızla ilerleyen bütünleşme programında aksamalar görülmüştür. Bu olumsuz koşullarda AT'nin tek pazar halinde bütünleşmesinin kaçınılmaz olduğu tüm üye ülkeler tarafından kabul edilmiştir. Topluluğu tek pazara doğru iten faktörler arasında 70'lerde yaşanan petrol bunalımı da bulunmaktadır. Bütün bunlara rağmen gümrük birliğinin topluluk içi ticaretteki etkisi gerçekten göz kamaştırıcıdır. Topluluk içi ticaret 1958-1972 yılları arasında sekiz kat, durgunluk nedeniyle tarife dışı engellerin çoğaldığı 1973-1983 döneminde üç kat artmıştır (Dura ve Atik, 2003:36).

Gümrük birliği 1992'de tek pazarın oluşturulmasıyla birlikte tamamlandı. Gümrük birliğiyle üye devletler arasında gümrük denetiminin kalkması, her yıl topluluk ticaretine engel olan bir çok prosedürü de kaldırdı . Gümrük belgeleri iptal edildi ve kapsamlı bir vergi reformu yapıldı. Mal, hayvan, bitki ve insan sağlığı ve güvenlikle ilgili denetimler artırıldı. İç sınırlarda denetimler kaldırıldı (Moussis, 2004:96).

2.3.2. Ortak Pazar

Gümrük birliği ile gerçekleştirilen gümrük tarifelerinin kaldırılması ve üçüncü ülkelere yönelik ortak gümrük politikasının başarılı sonuçlarının ardından çok uluslu bütünleşmenin bir sonraki aşaması ortak pazarın oluşturulmasıdır. Ortak pazar, gümrük birliğinin ileri bir aşaması olarak ticaretin temel özgürlüklerinin Topluluk ülkeleri tarafından sağlanması ile oluşturulur.

AT tek bir pazar oluşturma yönünde 1958 yılında başlattığı ilk önemli aşamayı 1 Temmuz 1968 yılında tamamlamıştır. Bu tarihte üye ülkeler arasındaki ticarete gümrük vergileri ve miktar kısıtlamaları tamamen kaldırılmıştır. Üçüncü ülkelerle yapılacak olan ticarete uygulanacak ortak gümrük tarifesi kabul edilerek gümrük birliğine ulaşılmıştır. Bu gelişmeler sonucunda topluluk içi ticaret hızla artmış, AT üyeleri arasında bütünleşme süreci hızlanmış ve 1969 yılında ekonomik ve parasal birlik yönünde harekete geçme kararı alınmıştır (Karluk, 2003:53).

Roma Antlaşması ile üç aşamalı olarak gerçekleştirilecek ortak pazarın kurulması kararı alındı. 1 Ocak 1962'de ortak pazarın kurulmasının ikinci aşamasına geçildi. Ocak 1966'da AET ortak pazara geçiş döneminin üçüncü ve son aşamasına girdi. 1969

sonunda da Roma Antlaşması'nın ortak pazarın kuruluşu için belirlediği on iki senelik geçiş dönemi sona erdi.

Roma Antlaşması'nda ortak pazarın kurulması için yapılması gereken politikalar belirlenmiştir. Buna göre ilk olarak gümrük vergilerinin, ithalat kotalarının ve ticaretteki engellerin kaldırılması istenmiştir. Bunun yanında, üçüncü ülkelere karşı "Ortak Gümrük Tarifesi"ne geçilmesini gerektiren bir gümrük birliğine ulaşılması düşünülmüştür. Bunlarla birlikte; malların hareket özgürlüğü, ücretli işçilerin hareket özgürlüğü, bağımsız kişilerin ve şirketlerin hizmet sunma özgürlüğü ve sermaye hareketleri özgürlükleri olan dört temel özgürlüğün ortak politikalarla harekete geçirilmesi hedeflenmiştir (Moussis, 2004:27).

Üyeler arasında gümrük vergi ve engellerinin kaldırılmasıyla düzgün bir rekabet ortamı oluşturularak ortak pazarın kurulacağı düşünülmüştür. Ancak son yıllarda gelişen dünya ekonomik bunalımı nedeniyle üye ülkeler kendi sanayilerini korumak amacıyla önlemler aldılar ve seksenli yıllarda ortak pazar yerini bölünmüş bir pazara bırakmıştır. Bunun fark edilmesi üzerine, 1985 yılında yeniden ortak pazarın bu kez Avrupa Tek Pazarı adı altında 1993'e kadar kurulması için "beyaz kitap" olarak bilinen bir program yapılarak çalışmalara başlanmıştır (Ceyhan, 1991:399).

2.3.2.1. Cechini Raporu: Beyaz Kitap ve Tek Pazar Hedefi

AET'nin kurucusu altı ülke, öngörülenden on sekiz ay önce 1968 yılında kendi aralarında gümrük birliğini kurmalarına rağmen daha sonraki yıllarda ekonomik birliğin tesisi yolunda aynı performansı gösterememişlerdir. 1970'li yıllarda yaşanan petrol krizi ve Dünya ekonomisinin içine düştüğü durgunluk, Topluluk ülkelerinin kendi iç pazarları konusunda daha çok korumacı olmaya yöneltmiştir. Bir diğer ifade ile Avrupa'da bir ekonomik birlik kurma teşebbüsü geri plana itilmiştir. Gümrük tarifelerinin kalkmasından doğan rekabetten korunabilmek için üye ülkeler, tarife dışı engellere başvurmuşlardır. Avrupa Birliği çabaları da, adeta topluluk ülkelerinin yaşadığı ekonomik krize paralel olarak bunalımlı bir döneme girmiştir (Bozkurt, 1993:147-148).

1980'li yıllar tek pazarı (ortak pazarı) gerçekleştirmek üzere ekonomik, hukuki ve siyasal çalışmaların yapıldığı yıllar olmuştur. 14 Haziran 1985'de gümrük vergileri ve

miktar kısıtlamaları dışında dış ticareti zorlaştıran tarife dışı engellerin sayımı ve bunların kaldırılmasıyla ilgili tekliflerden oluşan Beyaz Kitap olarak anılan bir rapor hazırlanmıştır. Beyaz Kitap tarife dışı engeller; fiziki engeller, teknik engeller ve mali engeller olmak üzere üç ana gruba ayrılmıştır. Bütün bu engellerin kaldırılması amacıyla 1985'ten itibaren çeşitli önlemler uygulamaya konulmuştur (Dura ve Atik, 2003:37).

Beyaz Kitap, Avrupa Tek Pazarı'nın kurulması için üç yüz önemli program ortaya koymuştur. Bunun yanında raporda iç pazarın oluşmasını zorlaştıran bazı engeller belirlenmiştir. Bu engeller şöyle sıralanabilir: standartlar ve teknik şartnameler, kamu satınalmaları, yönetim engelleri ve gümrük kontrolleri, sınır kontrolleri, vergi sistemleri farklılıkları, ulaştırma sistemleri, sermaye üzerindeki kısıtlamalar, AT mevzuatının uygulama farklılıkları ve diğer engeller (Ceyhan, 1991:170). Ayrıca raporda; 1992 yılına kadar oluşturulması amacıyla, AT ülkeleri arasında iç sınırlardan tamamen arındırılmış, gerçek bir topluluk iç pazarının, mal hizmet, kişi ve sermayenin serbest dolaşımı önündeki fiziki, teknik ve mali engellerin kaldırılmasına yönelik yasa önerisi hazırlanmıştır (Karluk, 2003:53-54).

2.3.2.2. Avrupa Tek Senedi

1986'da imzalanıp 1987'de yürürlüğe giren "Avrupa Tek Senedi", AT'nin kuruluşuna yönelik antlaşmalarla başlatılan girişimi sürdürmek için hazırlanmıştır. Avrupa Topluluğunu AB'ye dönüştürme isteği ile bir araya gelen 12 AT üyesi devletin temsilcileri tarafından hazırlanmıştır (Canbolat, 2002:113). Lüksemburg senedi ya da Lüksemburg Antlaşması olarak da bilinen Avrupa Tek Senedi 17 Şubat 1986 tarihinde Lüksemburg'da imzalanmıştır. 1 Temmuz 1987'de yürürlüğe giren Tek Senet on bir genel bildiri, sekiz özel bildiri ve APİ çerçevesinde toplanan Dışişleri Bakanları kararıyla onaylanmıştır (Ceyhan, 1991:110).

Avrupa Tek Senedi'nin 1 Temmuz 1987 yılında yürürlüğe girmesiyle bütünleşme hareketi farklı bir boyut kazanmıştır. Tek Senedin temelini, Tek Pazar oluşturma yönünde bütün faktörlerin serbestçe dolaşımını engelleyen kısıtlamaları kaldırmak oluşturmaktadır. Yalnız ekonomik açıdan olmayıp sosyal, siyasal, parasal bütünleşme yönünde yeniden yapılanmanın alt yapısını hazırlamak projenin ana hedefini oluşturmaktadır (Aykaç ve Parlak, 2002:338-339).

İkinci bir Roma Antlaşması gibi de görülen Avrupa Tek Senedi, esasen Roma Antlaşması ile hedeflenen siyasal birliğin, kurumsal iyileştirme ve tek topluluk yoluyla hızlandırılmasına yönelik bir araç görünümündedir. Parlaentonun etkinliğinin arttırılması, oylamada nitelikli çoğunluk aracılığıyla karar alma sürecinin hızlandırılması, ortak dış politika ve güvenlik alanında işbirliğinin geliştirilmesi ve ekonomik bütünleşme Avrupa Tek Senedi'nin getirdiği yenilikler arasındadır (Canbolat, 2002:113).

2.3.3. Ekonomik ve Parasal Birlik

Ekonomik ve Parasal Birlik (EPB), üye devletlerin ortak bir para politikasını ve eşgüdümlü ekonomik politikalarını gerektiren çok uluslu bütünleşmenin ileri bir aşamasıdır. EPB mal ve hizmetlerde bir ortak pazara dayanmalıdır, aynı zamanda da ortak pazarın düzgün işleme için de EPB gereklidir (Moussis, 2004:135). Ortak pazarı oluşturan aşamaları tamamlayarak ilerleyen Avrupa Toplulukları APB için de gerekli çalışmaları yapmaya başlamıştır.

Parasal Birlik kavramı, birkaç ülkenin bir araya gelerek paralarının değerini sabit kur sistemi ile birbirlerine bağladıkları ve birlik dışındaki ülkelere karşı serbestçe dalgalandırdıkları yapılar için kullanılır. Bir süreç içerisinde gerçekleştirilen aşamalar, döviz kuru birliğinden ortak bir para kullanımına kadar gider. Son aşamada ortak paranın yanında ortak bir para politikası ve bu politikayı yürütecek ortak bir merkez bankası da tesis edilir (Gündüz, 2005:134).

AT'nin 1970'lerde Ekonomik ve Parasal bütünleşme girişimleri hem küresel ekonomik krizden hem de özellikle topluluğun ortak pazar aşamasını tamamlamamasından dolayı başarısızlıkla sonuçlanmıştır. EPB'nin oluşturulmasında ilk olarak Werner Raporu ve daha sonrasında ABA'nın da ilgili hükümlerinin temelini oluşturacak olan Dellors Raporu önemli aşamalardandır.

2.3.3.1. Werner Raporu

1968 yılında gümrük birliğinin faaliyete geçirilmesiyle birlikte, topluluk ülkeleri arasında giderek artan ticaret bu dönemde EPB fikirlerini yeniden canlandırdı ve kısa bir süre sonra ülkeler EPB hazırlıklarına başladılar. Bu maksatla 1969 yılında Schiller

Planı ile Birinci ve İkinci Barre Raporları, 1970 ve 1971’de de Werner Raporları yayımlandı (Gündüz, 2005:135).

İkinci Barre Raporunda EPB’nin aşamalı olarak kurulması önerildi. Bunun için önce döviz birliği kuru kurulacak ve döviz rezervleri ortak bir fonda toplanacak daha sonra ekonomi ve maliye politikalarında birlik sağlanacaktı. Gerek Schiller Planında gerekse bu raporda, ekonomi ve para politikalarını belirleme yetkisinin uluslararası bir kurum olan Merkez Bankaları Gubernörler Konseyine devredilmesi öneriliyordu. Ancak bu öneriler, o dönemde hayata geçirilemedi (Gündüz, 2005:135-136).

Lüksemburg Başkanı P. Werner Başkanlığında uzmanlardan oluşan bir Komisyon “Werner Planı” olarak anılan ve bugünkü EPB’nin temeli olan raporu hazırlamışlardır. Uluslararası para sistemindeki krizlerin ve ulusal para biriminde meydana gelen dalgalanmaların iç ve dış dengeleri bozmasını engellemek ve birlik hareketinin sağlıklı bir şekilde gelişmesini sürdürmek amacıyla bu raporu hazırlanmıştır. Plan Almanya ve Hollanda ile Fransa ve Lüksemburg’un görüşlerini uzlaştıran 4 Mart 1970 tarihli II. Barre Raporu ışığında EPB için on yıllık bir programı içermektedir (Aykaç ve Parlak, 2002:230).

22 Mart 1971’de Konsey tarafından kabul edilen rapor EPB’ye 1980 yılına kadar aşamalı olarak geçiş planı sunmaktadır. Plana göre, birlik içinde tek bir para birimi oluşturulacak ya da en azından üye ülkelerin para birimlerinin sabit kurlarla tam konvertibilitesi sağlanacaktır. Para ve kredi politikaları ile ilgili ulusal düzeydeki çeşitli yetkilerin birliğe devredilmesi ve sermaye hareketlerinin birlik içi serbest dolaşımının sağlanması gerçekleştirilecektir. Son olarak da, daha ileri aşamada Avrupa Parasal İşbirliği Fonu kurularak Avrupa Merkez Bankası’nın temelleri atılacaktır (Aykaç ve Parlak, 2002:230-231).

2.3.3.2. Avrupa Para Sistemi

Yetmişli yılların olumsuz koşullarında üye ülkeler arasındaki koordinasyonsuzluğun ve Werner Planı’nın başarı ile uygulanamayışının sonucu olarak dönemin Komisyon Başkanı Marjolin yeni bir rapor hazırlamıştır. Raporda, topluluk üyesi ülkelerin ekonomilerindeki istikrarsızlığın, enflasyonist baskıların ve işsizliğin artmasının sebebinin dalgalı döviz kurlarından kaynaklandığı ve yeni bir para sisteminin gerekliliği

açıklamıştır. Roy Jenkins'in önerisinin Temmuz 1978 Bremen Zirvesi'nde kabul edilmesiyle yeni Avrupa Para Sistemi (APS) oluşturulmuştur ve 13 Mart 1979 uygulamaya geçilmiştir (Aykaç ve Parlak, 2002:232-233).

2.3.3.3. Delors Raporu

Avrupa Tek Senedi'nin uygulamaya girmesiyle 1988 tarihli Hannover Zirvesi'nde dönemin Komisyon Başkanı J. Delors'tan ve üye ülkelerin Merkez Bankası Başkanlarından oluşturulacak bir komiteden, EPB'nin gerçekleştirilmesi için bir rapor hazırlanması istenmiştir. 17 Nisan 1989 tarihinde hazırlanan 38 sayfalık rapor, Haziran 1989 Zirvesi'nde onaylanmıştır. Bu rapor, ABA'nın EPB ile ilgili hükümlerinin de temelini oluşturmuştur (Aykaç ve Parlak, 2002:239-240).

1 Temmuz 1990 tarihinde yürürlüğe girmesi öngörülen rapor üç aşamadan oluşmuştur. İlk aşamada, ekonomik ve para politikaları açısından daha sıkı işbirliği ve koordinasyon sağlanacak ve tüm ulusal paralar APS'ye dahil olacaktır. İkinci aşamada, parasal işbirliği ve ortak para politikaları konusunda, oluşturulacak olan Avrupa Merkez Bankaları Sistemi söz sahibi olacaktır ve Avrupa Para Enstitüsü (APE) kurulacaktır. Üçüncü ve son aşamada ise, ulusal para birimlerinin kurları sabitlenecek ve para politikaları ile ilgili uygulamalar bağımsız olarak Avrupa Merkez Bankaları Sistemi tarafından gerçekleştirilecektir. APE Avrupa Merkez Bankasına dönüştürülecektir (Aykaç ve Parlak, 2002:224).

2.3.4. Siyasi Birlik

Avrupa Politik İşbirliği, bütünleşmiş Avrupa yaklaşımı doğrultusunda dış politika alanında birleşmiş on iki ülkenin siyasi otoritesini güçlendirmek amacıyla üye ülkeler arasında bilgi alış verişi, danışma ve ortak hareketi sağlamak amacıyla oluşturulmaya çalışılmıştır. AT'nin kuruluşundan itibaren sağlamaya çalıştığı siyasi işbirliği, gerekli bütünleşme aşamalarının geçilmesinin ardından ancak 1970'lerde mümkün olmuştur.

1970 yılından sonra şekillenmeye başlatılan API, 1981'den itibaren bütünüyle oluşturulmaya çalışılmıştır. Almanya ve İtalya "Genscher-Colombo İnsiyatifi" olarak bilinen bir girişimle, AB'ye yönelik bir "Avrupa Senedi"ni gündeme getirmişlerdir. Bu antlaşmada API aracılığıyla Avrupa bütünleşmesinin temellendirilmesi amaçlanmıştır. Bu girişim olumlu sonuç vermiştir ve AT üyesi devletler AB'ye yönelik 1983 tarihli

Stuttgart deklarasyonu; dış politika, ekonomi ve para politikası, kültür, hukukun denkleştirilmesi ve güvenlik alanlarında daha sıkı işbirliği yapacaklarını ilan etmişlerdir (Canbolat, 2002:112).

Avrupa Tek senediyle gerçekleştirilmesi daha makul hale gelen APİ ilk defa Davignon Raporu'nda ifadesini bulmuş ve Genscher-Colombo Raporu'nda geliştirilmiştir. APİ, üye ülkelerin dış politika konularında karşılıklı görüş alış verişinde bulunmalarını ve birbirlerine danışmaları zorunluluğunu getirmiştir. Bunun için bir Avrupa Kurulu ile bir Politik Komite kurulması ve dışişleri bakanlarının düzenli olarak toplanmaları öngörülmüştür (Tekinalp ve Tekinalp, 2000:14-15).

2.3.4.1. Davignon Raporu

1969 Lahey Zirvesi'nde, devlet ve hükümet başkanları EPB'nin tesisi için kurumsal yapının güçlendirilmesini istemişlerdir (Bozkurt, 1993:107). Bu amaçla Belçika Dışişleri Bakanlığı Siyasi Direktörü Davignon tarafından hazırlanan raporda Avrupa'nın uluslararası sistemde bir bütün olarak temsil edilmesi için üye ülkelerin dış ilişkilerinde işbirliği yapmaları gerektiğinin altı çizilmiş ve bu sayede siyasi birliğe doğru gidilebileceği savunulmuştur (Ülger, 2003:81).

Lahey Zirvesi'nde alınan kararlar doğrultusunda 21 Ekim 1970'de Topluluk üyesi ülkeler siyasal işbirliğini öngören Davignon Raporu'nu onaylamışlardır. Rapora göre üye devletlerin dışişleri bakanlarının periyodik olarak toplanmaları öngörülmüş ve bu sayede ülkelerin dış politikalarında uyum amaçlanmıştır. Rapor daha sonra Lüksemburg Raporu ile de pekiştirilerek üye ülkeler arasında dış politika alanlarında görüş alışverişi sağlanarak Topluluğun temel uluslararası meselelerinde tek sesle konuşması amaçlanmıştır (Bozkurt, 1993:107-108). Bu raporla birlikte APİ sistemi oluşmuştur (Ülger, 2003:81).

2.3.4.2. Paris Zirveleri

Avrupa Siyasi bütünleşmesi açısından Paris Zirve'leri topluluk tarihinde önemli bir değere sahiptir. Devlet ve Hükümet Başkanları Ekim 1972 tarihli Paris Zirvesi'nde, çevre enerji ve bölgesel konularda yeni politikalar oluşturarak EPB için 1980 yılını hedef tarih olarak belirlemişlerdir. Ayrıca Paris Zirvesi'nde endüstriyel ve bölgesel politikaların yanı sıra sosyal politika alanlarına da değinilmiştir. 1974 Zirvesi'nde de

Topluluğu birçok iç sorundan kurtarmak ve Topluluğun gerçek anlamda çalışması amaçlanmıştır. Bu anlamda Aralık 1974 Zirvesi topluluk tarihinde bir dönüm noktası olarak görülmüştür (Bozkurt, 1993:108).

Zirve'de alınan bir başka karara göre; Topluluğun kurumsallaşmasında bir adım daha atılarak, Avrupa Parlamentosu üyelerinin doğrudan halk tarafından seçimle işbaşına gelmeleri, Avrupa Devlet ve Hükümet Başkanları Zirvesi'nin Avrupa Konseyi'ne dönüştürülmesi kararı alınmıştır (Bozkurt, 1993:108-109). Avrupa Konseyi'nin topluluğun en üst organı durumuna getirilerek gerekirse Konsey'in yılda üç defa toplanması kararlaştırılmıştır. Topluluk kurucu antlaşmasında olmayan bu kurumun oluşturulmasıyla siyasal gücün artırılması amaçlanmıştır (Tekeli ve İlkin, 1993:78).

2.3.4.3. Tindemans Raporu

Paris zirveleri sonrası Tindemans'tan AB ile ilgili bir plan hazırlaması istenmesi üzerine, Tindemans Konsey'e bir rapor sunmuştur. Raporda Avrupa'nın politik bütünleşmesinin, eski motivasyon kaybedilmeden bir an önce gerçekleştirilmesi üzerinde durulmuştur (Karakaş, 2002:89). Raporun içerdiği teklifler beş ana kısma ayrılabilir. Birincisi; dış politika, savunma, ekonomi gibi birçok konuda ilişkilerin ortak hale getirilmesi ve Avrupa Birliği'nin dış dünyaya karşı tek bir cephe haline gelmesidir. İkincisi, Avrupa'da refahı arttırabilmek için ortak ekonomik ve parasal politikalar ile ortak tarım, sanayi ve araştırma politikalarının geliştirilmesidir. Üçüncüsü, topluluk içinde bölgeler arası dengesizliği ortadan kaldırmak amacıyla bölgesel politikaların uygulanmasıdır. Dördüncüsü, Avrupa Birliği konusunda halkın desteğinin güçlendirilmesidir. Son olarak da ortak politikaların oluşturulması için kurumların yetkilerinin artırılmasıdır (Bozkurt, 1993:109-110).

Topluluk kurumlarında reform yapılmasını ve Topluluğun yetki alanlarının genişletilmesini öneren raporda, Topluluk'lar ile API ayrımının ortadan kaldırılması teklif edilmiştir. Bu bağlamda API'nin siyasi bir zemine oturtulması ve ortak dış politikanın temel yöneliminin Avrupa Konseyi tarafından belirlenmesi ve Bakanlar Konseyi'nin bu süreçte aktif rol oynaması öngörülmüştür (Ülger, 2003:276).

Tindemans Raporu'nda, Konsey'in çoğunluk oyu ile karar alması ve Komisyon'un üçüncü ülkelerle ilişkilerindeki rolünün artırılması istenmiştir. Ayrıca topluluk üyesi

ülkelerin savunmayla ilgili özel politikalarında görüş alış-verişinde bulunmaları önerilmiştir (Ülger, 2002:67). Tindemans Raporu dünyada ekonomik krizin var olduğu bir konjonktürde uygulama alanı bulamamıştır, ancak uzun dönemde daha sonra gerçekleştirilecek siyasal bütünleşme çalışmalarına katkı sağlamıştır.

2.3.4.4. Genscher-Colombo Planı

19 Kasım 1981'de Almanya ve İtalya Dışişleri bakanları Hans Dietrich Genscher ve Emilio Colombo tarafından Avrupa Senedi Projesi adıyla anılan bir belge hazırlanmıştır. Hazırlanan raporda genellikle NATO çerçevesinde değerlendirilen savunma konularının AT'de de tartışmaya açılması önerilmiştir. Avrupa Güvenliği için tekliflerde bulunulmuştur ve yürütülecek savunma stratejileri için AT savunma bakanlarının belirli periyotlarda bir araya gelmeleri öngörülmüştür (Ülger, 2003:159).

Genscher-Colombo planı Avrupa siyasi bütünleşmesi için bazı önemli teklifler önermiştir. Plan Avrupa Konseyi'ne stratejik bir rol vererek ve onu ortak karar alma sürecine dahil ederek, hem AT hem de APİ konularından sorumlu tek bir Bakanlar Konseyi yaratmayı önermiştir. Ayrıca plan ile, Konsey'de çoğunluk usulünü öngören yeni bir karar süreci yaratmak ve veto hakkının kullanılmasını sınırlayan yeni bir düzenleme getirmek öngörülmüştür. Bunların yanında, plan AP'nin gücünü arttırmak ve ona daha çok rol vermek ve başkanlığın rolünün güçlendirilmesini teklif etmiştir. Son olarak da APİ için küçük bir sekreterlik kurulmasını önermiştir (Bozkurt, 1993:110).

Plan birlik içerisinde görüş ayrılıklarına neden olmuştur. Planın en güçlü destekçileri Benelüks ülkeleri ve İrlanda olmuştur. İngiltere ise, geleneksel olarak daha çok siyasal işbirliğinden yana olması dolayısıyla, sınırlı da olsa Topluluğun uluslarüstü yapısını güçlendirecek reforma karşı çıkmıştır. Teklifler arasından, özellikle Avrupa'da daha güçlü ekonomik ve siyasal birliğin kurulması için zemin hazırlayan tek bir Konsey'in oluşturularak, karar sürecinde çoğunluk esasının belirlenmesi ve AP'nin yetkilerinin artırılması gibi uluslarüstü karakterdeki bir yapılanmaya gidilmesi teklifi oldukça büyük tepki almıştır (Bozkurt, 1993:110-111). Sonuç olarak Genscher-Colombo planı bu süreçte APİ yolunda atılan diğer planlar gibi bütünüyle başarılı olamamıştır; ancak plan daha sonra hazırlanıp yürürlüğe girecek olan Tek Senet'e birçok konuda öncülük etmiştir.

2.3.4.5. Spinelli İnsiyatifi

1970'lerde yaşanan dünya ekonomik bunalımı ile birlikte Topluluk ülkeleri krizi atlatmak için kendi çıkarlarını Topluluk çıkarlarının önüne koymuşlardır. Bu tutum Avrupa bütünleşmesi idealinin zayıflamasına neden olmuştur. Federalizmin önemli savunucularından Spinelli, kendisiyle aynı görüşü paylaşan AP'nin bazı üyeleri ile bir araya gelerek AT'de tekrardan siyasal bütünleşme düşüncesini hızlandırmak için "Crocodile Clup"ü kurmuşlardır. Crocodile Clup AT'nin canlandırılması ve bu amaçla da bir topluluk anayasası taslağı hazırlanması gerekliliğini kapsayan, Spinelli insiyatifi olarak adlandırılan bir rapor hazırlamıştır (Karakaş, 2002:90). 1984'te Avrupa Parlamentosu, AB'nin kurulmasına yönelik "Spinelli İnsiyatifi" olarak adlandırılan bir Antlaşma Taslağını onaylamıştır. Bu taslak antlaşma aynı zamanda "Avrupa Anayasası"nın temeli olarak da görülmektedir (Canbolat, 2002:113).

BÖLÜM 3: AVRUPA BİRLİĞİ'NİN GENİŞLEMESİ VE DERİNLEŞMESİ İKİLEMİ

3.1. Soğuk Savaş Sonrası Avrupa'da Gelişmeler

İkinci Dünya Savaşı sonrasında dünya sistemin iki hegamon gücü, ABD ve SSCB arasında başlayan ideolojik çatışmalar ve bunun sebep olduğu kutuplaşma Soğuk Savaş kavramının temelini oluşturmuştur. İki yıkıcı dünya savaşının arenası olan Avrupa kıtası aynı zamanda Soğuk Savaş döneminin de siyasal mücadele alanı haline getirilmiştir.

1944 yılında Yalta Konferansı'nda alınan tarihi bir kararla Avrupa kıtası Soğuk Savaş döneminde iki farklı ideolojik kutba bölünmüştür. (Erçin, 2002:9) Bir tarafta ABD ve NATO etrafında birleşmiş Batı Avrupa Devletleri, diğer tarafta SSCB ve Varşova Paktı'na bağlı Doğu Avrupa Devletleri bu kutupların taraflarını oluşturmuştur. Ayrıca Berlin duvarı ile Doğu-Batı eksenli ayrılan Federal Almanya ve Doğu Almanya çift kutuplu yapının iki ayrı tarafında yerlerini almıştır.

Yaklaşık yarım yüzyıl süren Soğuk Savaş dönemi, 1980'lerin ortalarında başlayan gelişmelerle iki kutuplu sistemin sonu gelmiş ve uluslararası siyasal sistem çok kutuplu bir hale dönüşmüştür (Palabıyık ve Yıldız, ODTU:24). 1989 yılında Demir Perde'nin inmesi, 1990'da Berlin Duvarı'nın yıkılarak Almanya'nın birleşmesi, ve 1991 yılında Sovyetler Birliği'nin çökmesiyle Soğuk Savaş dönemi sonlanmıştır (Fontaine, 2004:9).

Yüzyıllardır tarihi, coğrafi ve kültürel bağları bulunan Doğu Avrupa ile Batı Avrupa arasındaki kutuplaşma Soğuk Savaş'ın ardından sonlanmıştır. Batı Avrupa'da başlayan bütünleşme hareketleri bu dönem sonunda Doğu Avrupa ile de entegrasyonun sağlanması için uygun konjonktürü sağlamıştır.

3.1.1. Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Genişleme Politikasının Nedenleri

ABD'ye karşı güç dengesi oluşturma girişimlerinin yanında, AT Soğuk Savaş sonrası bağımsızlıklarını kazanan ODAÜ'yü kendi çatısı altına alarak yeniden Sovyetler'in kontrolü altına girmelerini engellemek ve bir daha Soğuk Savaş tehdidinin ortaya çıkmasını önlemek için bazı düzenlemeler yapmak zorunda kalmıştır (Sanlı, 2005:39-40). 1990'lara kadar AT ekonomik entegrasyon ve bütünleşme hedefleri doğrultusunda

ilerlerken, ODAÜ'nün adaylık başvurularından sonra genişleme politikasına öncelikli olarak ağırlık vermiştir.

AB'nin bu beşinci genişleme süreci tarihi bir gereklilik haline gelmiştir. Soğuk Savaş'ın bitmesiyle beraber uluslararası siyasi konjonktür Avrupa'nın bölünmüş haline son vermiştir. Bu çerçevede beşinci genişleme süreci bir genişleme olarak algılanmamakta daha çok zorunlu bir ayrımın ortadan kaldırılması anlamını taşımaktadır (Alkan, 2005:77).

3.1.2. Soğuk Savaş Sonrası Genişleme-Derinleşme İkilemi

Yüzyıllardır Avrupa'da meydana gelen çatışmaları önlemek amacıyla önerilen Avrupa'da bir birlik oluşturma fikri, ancak İkinci Dünya Savaşı sonrası somut bir zemin bulmuştur. 1990'lara kadar yaşanan derinleşme ile birlikte gerçekleştirilen üç genişleme rasyonel anlamda çok fazla sorun teşkil etmemiştir. Karşılaşılan bazı sorunlar ise zorlanılmadan giderilmiştir. 1989'da Avusturya, 1991'de İsveç ve 1992'de Finlandiya'nın AT'ye başvuruları ile gerçekleştirilen dördüncü genişleme ise yine Soğuk Savaş sonrası 1995'te gerçekleşmiştir. Eski EFTA üyesi ülkelerle gerçekleştirilen bu genişleme de, halihazırda var olan ekonomik ilişkiler sayesinde diğer genişlemeler gibi sorunsuz geçilmiştir. Ancak Birliğin beşinci genişlemesi, Soğuk Savaş sonrası Avrupa kıtasında yaşanan hızlı gelişmelere paralel olarak seyretmiş ve rasyonaliteden uzak olmuştur.

Soğuk Savaş döneminde AT'nin doğuya genişlemesi ütopyik bir olgu olarak düşünülürken 1 Mayıs 2004 tarihinde ütopyanın siyasi bir gerçekliğe dönüştüğü uluslararası arenada izlenmiştir. Söz konusu tarihte AB, genişleme sürecine bir yenisini daha ekleyerek, nicelikçe en fazla fakat en sorunlu genişlemeyi gerçekleştirmiştir (Alkan, 2005:63).

İki Almanya'nın birleşmesi, ODAÜ'nün Sovyet denetiminden kurtulmaları ve Sovyetler Birliği'nin dağılması Avrupa'nın siyasi görünümünü tamamen değiştirmiştir. Tüm bu gelişmeler, Avrupa'da ileri derecede bir bütünleşme için siyasal baskıları da artırmıştır (Özcan ve diğ., 2006:27). Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla ABD küresel sistemde rakipsiz en büyük hegemon güç olmuştur. Ancak bu durumda rakipsiz kalarak Batı Avrupa için herhangi bir tehdit oluşturacak güce karşı, ihtiyaç duyulan bir güvenlik

şemsiyesi görevini üstlenemeyecekti. Bu siyasi konjonktürde bağımsızlıklarını kazanan ODAÜ'nün AT'ye başvurmaları üzerine AT siyasi gücünü artırmak için bu ülkelerle ilişkilerini geliştirmeyi kararlaştırmıştır.

Beşinci genişlemeyle oluşturulmaya çalışılan yeni Avrupa olgusu ABD'yi rahatsız etmiştir. Soğuk Savaş'ın bitmesiyle beraber ABD-AB arasında gizli bir çatışma yaşanmaya başlamıştır. ABD AT'ye dahil olacak ODAÜ'nün kendi müttefikleri olduklarını iddia etmiştir. ODAÜ'nün de Rusya'nın yeniden güçlenmesi endişesiyle ABD'ye sempati duymaları toplulukta ciddi endişeler yaratmıştır (Alkan, 2005:63-64).

Bu nedenlerden dolayı, küresel aktörlerden biri olma iddiasıyla yola çıkan AT, genişleme ile birlikte Birliğe katılacak yeni devletlerin kimliklerini koruyarak daha etkili ve daha demokratik bir topluluk olma yolunda girişimlere başlamıştır (Palabıyık ve Yıldız, ODTU:27). Bu anlamda, AT'nin ODAÜ ile gerçekleştirmiş olacağı genişleme 1945'ten bu yana bölünmüş Avrupa'yı yeniden birleştirerek ve yeni bir güç olarak dünya sahnesine çıkacak "Büyük Avrupa'yı yaratma amacı taşımıştır (Aktar, 2002:7).

AB'nin bu beşinci genişleme süreci çok sancılı bir şekilde gerçekleşmiş olsa da tüm Avrupa kıtası için getirisi uzun vadede büyük olacaktır. Toprak bütünlüğü ve popülasyon açısından daha büyük bir AB, tüm Avrupa kıtasında barışın daimi olarak hakim olmasını garantilemeye çalışmıştır. Aynı anda tüm ülkelerin refah düzeyinin artmasını hedeflemiştir. Bunun yanı sıra, ODAÜ'nde yerleştirilen ve sabitleştirilen demokrasi ve serbest piyasa koşulları tüm Avrupa kıtasında güvenliğin daha da artmasına sebep olacaktır. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Batı Avrupa'da başlatılan bu güvenlik birliği beşinci genişleme süreci ile birlikte Doğu Avrupa'ya da yayılmış oldu (Alkan, 2005:77).

İki kutuplu dönemin sona ermesi, bir yandan Soğuk Savaş'ın bitmesini müjdelerken diğer yandan ise Avrupa'da çözülmesi gereken birçok sorunu beraberinde getirmiştir. Bağımsızlıklarını kazanan ODAÜ'nün siyasi belirsizlikleri, Yugoslavya bölgesi krizleri ve Körfez Savaşı gibi küresel sistemi etkileyebilecek ekonomik belirsizlikler topluluğun kendi kendini gözden geçirmesi konusunda önemli etkenler olmuştur. Bu bağlamda Topluluk, Soğuk Savaş sonrası gerçekleştirmeyi düşündüğü genişlemeyi siyasi bütünlüğü açısından kaçınılmaz olarak görürken, aynı zamanda diğer genişlemelerinden

farklı olarak bazı yapısal değişiklikler yapması zorunluluğunu da göz önünde bulundurmuştur.

Demir perdenin kalkması Soğuk Savaş döneminde iki farklı kutupta yer alan Avrupa ülkeleri için iki yönlü sonuç doğurmuştur. Batı Avrupa ülkeleri açısından; ortak pazarın genişletilmesi kıtada olasılık bulurken, ODAÜ için ise, ortak tarihi mirası bulunan diğer Avrupa ülkeleri ile ilişkilerini geliştirme imkanı sağlamıştır. Topluluğun önceki genişlemelerinde gündeme gelen birlik ruhunun kaybolacağı düşüncesi Soğuk Savaş sonrası gerçekleştirilecek olan genişlemede gündeme gelmemiştir. Bunun yanında önceki genişlemelerden farklı olarak beşinci genişleme, ODAÜ'nün düşük ekonomik düzeyleri ve uzun yıllar Sovyetlerin etkisinde kaldıktan sonra bağımsızlıklarını kazanmaları farklılık oluşturmuştur. Sonuç olarak, diğer genişlemelerden farklı olarak Soğuk Savaş sonrası genişlemeler topluluk politikalarında reformlar yapmayı gerekli kılmıştır ve olası ikilemler giderilmeye çalışılmıştır. Bir diğer fark ise önceki genişlemelerde aday ülkeler kendi yollarını izlemelerine rağmen, son genişlemede ortak politikaların kabulüne ilişkin bazı kriterler öne sürülmüştür. Bunun yanında, Soğuk Savaş dönemi sınırlara yansıdığından, üye ülkelerin Topluluk için ayrıca bir sınır belirlemeleri gerekmemiştir (Menent, 2003).

3.2. Maastricht Antlaşması ve AB'nin Kurumsallaşması

Soğuk Savaş sonrası uluslararası sistemin dönüşümü ve AT'nin yaklaşık yarım yüzyıldır aşamalı olarak sürdürdükleri bütünleşme politikalarının başarı ile sonuçlanmasının ardından 1990'lı yıllar Avrupa bütünleşmesi için zirve yıllar olmuştur. 1990 yılında toplanan iki hükümetlerarası konferansın sonucunda, üzerinde mutabakat sağlanan hükümler, Maastricht Antlaşması'nın temelini oluşturmuştur. Hükümetlerarası konferansların ilkinde siyasi birlik, ikincisinde ise ekonomik ve parasal birlik konuları ele alınmıştır. Avrupa bütünleşmesinde 1992 yılı çok önemli bir dönüm noktasını simgelemektedir. 1992 yılında hem gümrük birliğinden daha ileri bütünleşmeyi simgeleyen ortak pazar (iç pazar) tamamlanmış, Avrupa bütünleşmesi yeni bir aşamaya ulaşmış, hem de geleceğin Avrupası'nı şekillendirecek Maastricht Antlaşması imzalanmıştır (Ülger, 2008:63).

AT Avrupa Konseyi, 9-10 Aralık 1991'de Maastricht'te bir araya gelerek Avrupa Birliği Antlaşması kararına varmışlardır. Maastricht Antlaşması olarak kabul edilen

antlaşma 7 şubat 1992 de imzalanmış ve 1 kasım 1993'te yürürlüğe girmiştir (Mathijssen, 8.Baskı:18). Antlaşma taslağında yer alan federal birlik ifadesi İngiltere'nin itirazı nedeniyle çıkarılmıştır. Antlaşmanın yürürlüğe girebilmesi 12 üye devletin onayına bağlıydı. Haziran 1992'de Danimarka'da yapılan referandumun olumsuz sonuçlanması üzerine çıkış yolu aranmıştır. Danimarka ile yapılan müzakerelerin sonunda bu ülke tek para, ortak savunma politikası, Avrupa vatandaşlığı ve Adalet ve İçişlerinde İşbirliği başlıklarından muaf tutulmuştur. Bu mutabakatın ardından 13 Mayıs 1993'de Danimarka'da ikinci bir referanduma gidilmiş ve Maastricht Antlaşması onaylanmıştır (Ülger, 2008:63).

Maastricht Antlaşması'nı önemli kılan bir başka husus da, Maastricht Antlaşması'yla bütünleşme hareketinin ismi değişmiştir. O zamana kadar Avrupa Toplulukları, Avrupa Topluluğu veya Ortak Pazar olarak isimlendirilen bütünleşmenin adı, Maastricht Antlaşması sonrasında Avrupa Birliği adını almıştır. Bu antlaşmanın yürürlüğe girmesi, Avrupa yapılanmasının yeni temellerini ve hedeflerini ortaya koyması açısından AT'nin 34 yıllık tarihinde en önemli dönüm noktası olmuştur (Özcan ve diğ., 2006:28).

1987'de yürürlüğe giren Tek Senet Antlaşması'yla Roma Antlaşması'na bazı değişiklikler getirilmiş ve 1992 yılına kadar Topluluk politikalarının yeni hedefleri belirlenmiştir. Yapılan çalışmalarla; sosyal politikalarda, para politikasında, sosyal ve ekonomik uyum politikalarında, çevre politikasında, dış politikada uyum gibi politikaların gerçekleştirilmesi ve ekonomik ve parasal birliğe geçişin sağlanması hedeflenmiştir (Dedeoğlu, 2003:56). Eş zamanlı gerçekleşen, Soğuk Savaş'ın sona ermesi ve topluluk hedeflerinin gerçekleşmesi ile birliğin vizyonu yeni bir boyut kazanmıştır. Ekonomik bütünleşmede belli bir aşamaya ulaşılması sonucunda, siyasal bütünleşmenin sağlanması amaçlanmıştır. Maastricht Antlaşması imzalanarak Avrupa Toplulukları ismini taşıyan AKÇT, AET ve EURATOM, Avrupa Birliği bünyesine katılmıştır (Erçin, 2002:5-6).

Maastricht Antlaşması ile gerçekleştirilecek politikalar üç ana başlık altında toplanmıştır. Diğer bir ifade ile AB üç sütun üzerine oturtulmuştur. Bunlardan ilki Avrupa Toplulukları sütunudur. Birinci sütun olarak da adlandırılan Topluluklar sütununun içeriğinde Paris Antlaşması'yla kurulan AKÇT, Roma Antlaşmaları'yla kurulan AAET ve AET yer almaktadır. İkinci sütun, Ortak Dış ve Güvenlik Politikası

(ODGP) adını taşımaktadır. Bu sütun içeriğinde düzenlenen konuların temeli API'ye dayanmaktadır. Bir başka ifadeyle ikinci sütun, API'nin yeni koşullara uyarlanması anlamına gelmektedir. Maastricht Antlaşması'nın üçüncü sütunu ise Adalet ve İçişlerinde İşbirliği adını taşımaktadır. Yeni Antlaşmaya göre, AB'yi oluşturan sütunlardan sadece Topluluklar sütunu ulusüstü boyuttadır. Buna karşılık ikinci ve üçüncü sütunlarda düzenlenen işbirliğinin niteliği klasik uluslararası örgütlerde olduğu gibi hükümetlerarası karakter taşımaktadır (Ülger, 2008:63-64).

Maastricht Antlaşması'nın imzalanmasıyla, Birlik 1999'un sonuna kadar gerçekleştirmeyi planladığı, ekonomik ve parasal birlik, yeni ortak politikalar, Avrupa yurttaşlığı, diplomatik işbirliği, ortak dış ve güvenlik politikası, adalet ve birlik içi güvenliğin artırılması gibi yeni hedefler belirlemiştir (Özcan ve diğ., 2006:28).

Maastricht Antlaşması aynı zamanda AB'nin gelecekte nasıl bir bütünleşme hedeflediğini yeniden tanımlamıştır. Bu çerçevede, ilk hedef olarak EPB üzerinde durulmuştur. Bir başka ifadeyle 1992 yılı sonu itibariyle ortak pazar aşamasını tamamlayan Avrupa bütünleşmesinin yeni hedefi, Maastricht Antlaşması'yla EPB olarak belirlenmiştir. Üye ülkelerin ekonomi politikalarının yakınlaştırılması suretiyle 1999 yılında Avrupa Merkez Bankası kurulması ve tek paraya geçilmesini antlaşma ile kayıt altına alınmıştır (Ülger, 2008:64).

3.2.1. Antlaşma Metniyle Getirilen Yenilikler

Maastricht Antlaşması, kurucu antlaşmaları radikal biçimde değiştiren, bütünleşmenin örgüt yapısı ve karar alma mekanizmasını revize eden en önemli metindir (Ülger, 2008:63). Avrupa Birliği Antlaşması (ABA) olarak da isimlendirilen Maastricht Antlaşması ile AB üç temel sütun üzerine inşa edilerek yeni bir antlaşma metni oluşturulmuştur. Antlaşma metni 200 madde, 17 ek protokol ve 33 ek'ten oluşmaktadır. Bu yeni düzenleme ile AB; birinci sütunda, Avrupa Toplulukları, ekonomik ve parasal birlik, ikinci sütunda ortak dış ve güvenlik politikası (ODGP) ve son sütunda da adalet ve iç işlerinde işbirliği politikası (AİİP) ile içerik kazandırılarak temellendirilmiştir (Özcan ve diğ., 2006:30).

AB'nin ilk sütununu oluşturan topluluklar ve ekonomik bütünleşme politikaları ABA ile EPB yeni hedeflerinin araçları olmuşlardır. Tek Pazar yaratma politikasının son

aşamasına geçilmiş ve bu amaçla Avrupa Konseyi parasal birlik için kapsamlı bir yönerge hazırlamıştır. Üye devletlerdeki ekonomik gelişmeleri takip ederek bütçe açıklarını gidermeye çalışmıştır. Bunun için Avrupa Merkez Bankası Sisteminin oluşturulması, tek bir para biriminin dolaşıma girmesi, tek bir merkez bankası ile ortak para politikasının uygulanması ve ekonomik büyümenin maksimize edilmesi amaçlanmıştır (Baydarol, 2006:18).

Birliğin ikinci sütununu kapsayan ODGP ile üye devletlerin dış ve güvenlik politikalarında ortak hareket etmeleri kararlaştırılmıştır. Bu ortaklığın sağlanabilmesi için ortak pozisyon ve ortak hareket adı verilen iki politika belirlenmiştir (Palabıyık ve Yıldız, ODTU:24). ODGP ile hedeflenen ekonomik bütünleşmenin küresel sistemde istikrarının korunması ve birliğin uluslararası sistemde etkinliğinin artırılması amaçlanmıştır.

Düzenlenen Antlaşma ile birliğin temellerinin üçüncü sütunda adalet ve ortak işleri politikaları ile güçlendirilmesi amaçlanmıştır. Bu kapsamda sınır sorunları, kaçakçılık, yolsuzluk, uyuşturucu kaçakçılığı, organize suçlar, gümrükler, adli ve polis işbirliği konuları yer almaktadır (Palabıyık ve Yıldız, ODTU:25). Antlaşmayla ayrıca bütünleşmenin ekonomik alanları kapsamına; tüketicinin korunması, kamu sağlığı, bölgesel politika (İngiltere katılmamıştır), eğitim gibi yeni alanlar dahil edilmiştir. Maastricht Antlaşması'yla Avrupa Vatandaşlığı kavramı ortaya atılmış; göç, iltica ve işleri alanlarında işbirliğinin genişletilmesi kararlaştırılmıştır (Ülger, 2008:65).

Avrupa Birliği vatandaşlığı kavramına işlevsellik kazandırmak amaçlanmıştır (Özcan ve diğ., 2006:32). AB vatandaşlığı ilkesine göre herhangi bir ülkede ikamet eden bir vatandaş milliyetine bakılmaksızın Avrupa Parlamentosu ve belediye seçimlerinde seçme ve seçilme hakkı ve diplomatik koruma hakkı kazanmıştır. Ayrıca Antlaşma ile birlik vatandaşı ve kurumlar arasında ilişkilerin geliştirilmesi ve muktesebatın anlaşılması için "Ombudsmanlık Sistemi" kurulmuştur (Fontaine, 2004:35).

AB özgürlük, demokrasi, insan haklarına ve temel özgürlüklere saygı ve hukukun üstünlüğü ilkeleri üzerine kurulmuştur (Taşdemir ve Demir, 2002:90). Ayrıca ABA'da Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ndeki (AIHS) değerlere ve üye ülkelerin ortak anayasal geleneklerinden kaynaklanan temel haklara da bağlı olduğu bildirilmiştir (Oder, 2000:743). Diğer bir ifade ile, topluluk hukuk düzeninde temel hakların iki

kaynağı olarak üye devletlerin ortak anayasal geleneği ve tüm üye devletlerin taraf olduğu AİHS kurucu antlaşma da yer almıştır (Tezcan, 2002:163).

ABA'nın getirdiği bir diğer yenilik yetki ikamesi kavramı üzerinde olmuştur. Yetkinin en etkin kullanılabildiği alanda kullanıldığı bir örgütlenme biçimi olan yetki ikamesi ilk kez 1987'de Tek Senet ile topluluk hukukuna dahil edilmiştir. Ancak yetki ikamesi ilk kullanımı ile sadece çevre politikaları kapsamında kullanılırken, ABA ile değiştirilerek bütün politikalarda kullanım bulmuştur (Baydarol, 2006:20). Bu değişiklikle birlik kurumlarının yetki sınırları çizilmiş ve kurumların sadece kendi yetkisi sınırları içerisinde davranmaları amaçlanmıştır.

Maastricht Antlaşması'yla AB organlarında da kısmi değişiklikler yapılmıştır. AP'nin yetkileri genişletilmiş, karar alma mekanizmasında ortak karar yöntemi güçlendirilmiş, kararların vatandaşa en yakın düzlemde alınması ilkesi (subsidiarite) kabul edilmiş ve Ombudsmanlık müessesesi tesis edilmiştir (Ülger, 2008:65). AP'nin yetkileri artırılmış ve parlamentoya bazı konularda gensoru verme ve veto etme yetkisi verilmiştir. Ortak karar alma prosedürü kapsamında bu yetkilere sahip olan Parlamentonun Maastricht Antlaşması'yla da üye sayısının yeniden düzenlenmesi ve dış politika konularında nitelikli çoğunlukla karar alması belirlenmiştir (Özcan ve diğ., 2006:39). ABA'dan sonra birliğin yeni hedefleri şu şekilde ifade edilebilir;

- Dengeli ve sürdürülebilir kalkınmayı sağlayarak tek para birimine geçilebilmesi için istikrarlı bir EPB'nin kurulması,
- Siyasal birliğin gerçekleştirilmesi,
- AB vatandaşlarına yaşadıkları ülkenin belediyelerinde seçme ve seçilme hakkı veren bir Avrupa vatandaşlığının oluşturulması,
- Avrupa güvenliğini sağlayacak, demokrasi ve insan hakları gibi ortak değerleri savunacak bir ODGP'nin oluşturulması,
- Topluluk müktesebatının eksiksiz muhafaza edilerek geliştirilmesi,
- Birliğin iç güvenliğini sağlamak üzere AİİP'nin sağlanması.

3.3. Soğuk Savaş Sonrası Avrupa Birliği'nin Genişlemesi

Soğuk Savaş sonrası dönemde AT'nin yatay ve dikey genişleme politikaları devam etmiştir. Hatta ekonomik bütünleşme aşamalarının başarıyla ve gecikmemiş zamanlamasıyla tamamlanması, birliğin gelecek on yıllar için çizeceği vizyon heyecanla karşılanmıştır. 1990'lardan sonra ortak pazarın genişletilmesi ve kıtada siyasal bütünlüğün sağlanarak uluslararası sistemde Birliğin otoritesinin artırılması amacıyla Birlik yatay genişleme politikaları izlemiştir. Birlik, yatay genişlerken aynı zamanda birlik olma şartlarında meydana gelen aksaklıklarla ikilemler yaşamıştır. Bunun için genişleme ile eş zamanlı olarak ya da bunun ertesinde birliğin derinleşmesi için dikey genişleme politikaları da yürütülmüştür.

1990 sonrası AB üç genişleme gerçekleştirmiştir. İlki; Avusturya, Finlandiya ve İsveç ile gerçekleştirilen ve Birliğin de tüm genişlemeleri içindeki dördüncü genişlemedir. İkinci ve üçüncü genişlemesi ise birliğin genel genişleme tarihi içerisinde beşinci ve altıncı genişlemesidir. Bu iki genişleme de Soğuk Savaş sonrası dönemde meydana gelen siyasi konjonktürde gerçekleşmiştir. Toplam on iki devletin katılımı ile gerçekleşen son iki genişleme, Soğuk Savaşın sona ermesi ile bağımsızlıklarını kazanan devletler tarafından yaklaşık olarak eş zamanlı başvuru süreçlerini başlatmışlardır. 2004'te gerçekleşen on devletin katılımı ile beşinci genişleme gerçekleştirilirken, Romanya ve Bulgaristan'ın katılımı üç yıl sonrası için uygun görülmüş ve böylece son olarak Birliğin altıncı genişlemesi tamamlanmıştır.

3.3.1. Dördüncü Genişleme

Birliğin üye sayısını on beşe çıkaran dördüncü genişleme; Avusturya, İsveç ve Finlandiya'nın katılımı ile gerçekleşmiştir. 17 Temmuz 1989'da Avusturya, 1 Temmuz 1991'de İsveç ve 18 Mart 1992 tarihinde AT'ye tam üyelik başvurularını yapmışlardır.

Dördüncü genişleme hem Soğuk Savaş sonrası genişlemeler içerisinde hem de günümüze kadar yaşanan tüm genişlemeler arasında en kısa sürede ve en sorunsuz gerçekleştirilen genişleme olma özelliğine sahiptir. Bundan dolayı bu genişlemeyle birlikte AB'de bazı teknik sorunlarla karşılaşılrsa da büyük ölçüde bir ikilemle karşılaşılmamıştır. Bu teknik sorunlar ise, topluluk müktesebatına uyumla ilgili olarak; gümrük birliği ve dış ilişkiler, çevre, sağlık ve güvenlik bakımından standart

farklılıkları, tarım ve bölgesel politikalar, devlet tekelleri, finansman sektörleri ve vergilendirme, balıkçılık, bütçesel ödemeler ve Maastricht kriterlerinin yerine getirilmesi gibi hemen her devletin Birliğe üye olması ile karşılaşabilecekleri ve düzenlenmesi gereken sorunlardır (Granell, 1995:130-132).

Bu ülkeler, AB ile Avrupa Ekonomik alanını kurarak AB kanunları ve standartları ile uyumu yakalamış ve ülkelere önemli oranda para girişi sağlayarak ekonomilerini modernize etme imkanı bulmuşlardır. AB standartlarını kolaylıkla yakalayarak 4 Mayıs 1994'de AP'nin onayı ile 1 Ocak 1995 tarihinde Avusturya, İsveç ve Finlandiya AB'ye tam üye olmuşlardır (Birden, 2002:26). Aynı zamanda katılım başvurusunu yineleyen Norveç, yine ülkesinde gerçekleştirilen halk oylamasının neticesinde Birliğe dahil olmamıştır.

3.3.2. Beşinci Genişleme

AB'yi yirmi beş üyeli bir yapıya dönüştüren beşinci genişlemesi Avrupa'nın ODAÜ ile olmuştur. AB, Soğuk Savaş'ın bitmesiyle beraber özellikle ODAÜ ile temas geçip ilişkilerini başlattığında hem AB üye ülkeleri hem de ODAÜ bu gelişmeyi büyük bir heyecan ve istekle karşılamışlardır (Alkan, 2005:65).

Bu genişleme politikası ile AT kendisini uluslararası arenada kanıtlamak için eski doğu Bloku ülkelerini bünyesine katmayı planlamıştır. Bu amaçla 1993 Kopenhag Zirvesi'nde eski Varşova Paktı ülkeleri olan ODAÜ'yü kapsayan bir genişleme politikası başlatmıştır. Beşinci genişleme ile 1945'ten itibaren bölünmüş Avrupa birleştirilecek ve bu sayede AB dünya sahnesine yeni bir güç olarak çıkacaktır (Aktar, 2002:7).

1990 sonrası AB ile ilişkilerini başlatan ODAÜ, AB'ye tam üyelik başvurularında bulunmuşlardır. Başvuruda bulunan ülkeler ve başvuru tarihleri sırasıyla şöyledir: Macaristan 31 Mart 1994, Polonya 5 Nisan 1994, Romanya 22 Haziran 1995, Slovakya 27 Haziran 1995, Letonya 21 Ekim 1995, Estonya 27 Kasım 1995, Litvanya 12 Aralık 1995, Bulgaristan 16 Aralık 1995, Çek Cumhuriyeti 17 Ocak 1996, Slovenya 10 Haziran 1996 (Karluk, 2003:33, Alkan, 2005:72). Uzun bir süre geçmeden, AB ilk önce altı aday ülke ile üyelik müzakereleri başlattı. 30 Mart 1998 tarihinde AB, Güney Kıbrıs Rum kesimi, Macaristan, Polonya, Çek Cumhuriyeti, Slovenya, ve Estonya ile üyelik

müzakerelerini başlatmıştır. İkinci grup Aday ülkeleri ile üyelik müzakerelerine başlama kararı Aralık 1999'daki Helsinki Zirvesi'nde alınmış ve 15 Ocak 2000 tarihinde AB Malta, Romanya, Slovakya, Letonya, Litvanya ve Bulgaristan ile de üyelik müzakerelerini başlatmıştır (Alkan, 2005:72).

1 Mayıs 2004 tarihi AB'nin genişleme sürecinde dönüşü olmayan bir süreç olarak görülmektedir. Polonya, Macaristan, Çek Cumhuriyeti, Slovakya, Slovenya, Estonya, Letonya, Litvanya, Malta ve Kıbrıs, AB üyeliklerini garantilemiş duruma gelmişlerdir (Alkan, 2005:64).

3.3.3. Altıncı Genişleme

Bulgaristan ve Romanya'nın AB'ye üyelik başvurusu, 2003 yılında Selanik'te düzenlenen zirve toplantısında kararlaştırılarak 18 Haziran 2004 'deki Brüksel Zirvesi'nde teyit edilmiştir. İki ülkenin de katılım antlaşmaları 25 Nisan 2005 tarihinde Lüksemburg'da imzalanmıştır. Reform süreçlerini tamamlayan iki ülke 1 Ocak 2007'de AB'ye üye olmuşlardır (Özcan ve diğ., 2006:53).

1995 yılında üyelik başvurusunda bulunan Romanya ve Bulgaristan 2004 tarihli genişlemeden üç yıl sonra kriterleri sağlayarak Birliğe üye olmuşlardır. AB'nin altıncı ve son genişlemesi olan Romanya ve Bulgaristan'ın Birliğe katılımları, Soğuk Savaş sonrası Birliğin beşinci genişlemesi ile karşılaştırıldığında genel olarak Birliğin genişleme nedeni ve oluşan ikilemler bakımından çok yakın benzerlikleri olduğunu söyleyebiliriz.

3.3.4. Soğuk Savaş Sonrası Genişlemenin Amacı

AB entegrasyon sürecinin birinci amacı, üyeler arası refah düzeyini eşitleyerek ortak pazarın ekonomik açıdan büyümesini ve kar getirmesini sağlamaktır. İkincisi, gerçekleştirilen bu entegrasyon süreciyle beraber AB'nin bir "Uygarlık ve Değerler Topluluğu" oluşturması ve böylelikle tüm üyelerin aynı değerler etrafında toplanmalarına önderlik etmektedir. Üçüncüsü, AB bu haliyle devletler arası güvenlik sağlayan bir Barış Birliği olarak algılanarak uluslararası arenada yer almaktadır. Dördüncüsü, AB bu entegrasyon süreci sayesinde Birlik içindeki güç dengesinin bozulma ihtimalini ortadan kaldırmaktadır (Alkan, 2005:71-72).

1989 sonrası dönemde gerçekleşen bu gelişmeler, AB açısından “yeni dünya düzeni”nde etkin bir yer alma ve Avrupa’nın geleceğinde daha etkin söz sahibi olma anlamında tarihi bir fırsat olarak görülürken, eski doğu bloğu ülkelerinin insan haklarına saygılı, demokratik, pazar ekonomileri olarak gelişmelerini sağlayabilmeleri açısından siyasi bir sorumluluk olarak algılanmıştır (White ve diğ., 2002:137).

Avrupa entegrasyonu beraberinde, bu üye ülkelere siyasi ve ekonomik açıdan bir istikrar, aralarında bir bağlılık, barış ve refah getirdi. Bu çerçeveden bakıldığında AB modeli başarıyı sağlamış gibi gözükse de bir tek Avrupa kıtasının batısını kapsamaktaydı. Bu nedenden dolayı “Avrupa Birliği” amacı da bu başarılı modeli tüm Avrupa kıtasına yaymaktadır. Böylece Avrupa kıtasında bir ortak değerler sistemi, barış, refah, güvenlik ve daha pek çok alanda hayal edilen noktaya gelinip ideal Avrupa yaratılmış olacaktır (Alkan, 2005:72).

3.3.5. Genişlemeyle Birlikte Meydana Gelen İkilemler

AB’nin Soğuk Savaş sonrası genişlemesi beraberinde bazı sorunları getirmiştir. Daha önce değindiğimiz sebeplerden dolayı Birlik politikası genişlemeyi gerektirirken, bu genişleme ile birlikte meydana gelecek derinleşme ikilemleri de Birlik tarafından göze alınmıştır.

On beş üyeli Birliğin karar alma mekanizmalarında ve ortak politika alanlarında sorunlar yaşanırken, üye sayısı yirmi yediye çıktığındaki genel görünüm otoriteler arasında tartışma yaratmaktadır. Bu anlamda, otoriteler AB’nin homojen bir birlik olmaktan çok uzakta olduğunu ifade etmektedirler (Alkan, 2005:63).

Doğu genişlemesi ile yirmi yedi devletli birlik haline gelen AB uluslararası sistemde, bir yanda geniş bir coğrafyada etkili nüfus oluştururken diğer yanda küresel sistemde rakiplerinden biri olan ABD ile güç mücadelesini kendi içinde de sürdürmek zorunda kalarak bir başka ikilemle uğraşmak zorunda kalmıştır. Bu genişleme ile birlikte ABD, AB içinde İngiltere’nin yanı sıra, doğuda da yeni müttefikler edinmiştir (Erkiner, 2005:26). Geçmiş tecrübelerinin etkisi ile yeniden Rusya tehdidine karşı ABD’yi güçlü bir müttefik olarak gören Doğu Avrupa ülkeleri ABD’ye karşı sempatislerini açık olarak ifade etmişlerdir.

Geçmiş genişlemeler göz önüne alındığında, tek seferde üçten fazla ülke Birliğe katılmazken, Birliğin son iki genişlemesinde toplam on iki ülkenin Birliğe dahil edilmesi ile üye sayısı mevcut üye sayısını iki katına çıkmıştır. Aynı zamanda, Birliğin gerek nüfusu gerekse coğrafi yüzölçümü mevcut durumunun üçte biri oranında artmıştır. Bu boyuttaki bir genişleme ile Birlik hem hali hazırdaki siyasal sisteminin hem de tek pazar ile eriştiği ekonomik seviyesinin gerisine düşmemek ve bu genişlemelerle Birlikte ekonomik ve siyasal gücünü artırma hedefleri arasında ikilemler yaşamıştır.

Son genişleme ile birlikte öngörülebilir bariz ikilemlerin aşılması için yeni üyelik öncesi kriterler getirilmiştir. Maastricht Antlaşması ile değinilen Kopenhag Kriterleri, Birliğe üye olacak ülkeler için yerine getirilmesi gereken bazı zorunluluklar getirmiştir. Böylece Birlik üyesi ülkeler arasında üçüncü ülkelere karşı ortak bir söz birliğinin ve siyasal bütünlüğün sağlanması amaçlanmıştır. Aynı zamanda bazı yardım programları ve fonlarla desteklenen bu aday ülkelerde demokrasinin geliştirilmesi ve liberal ekonomiye geçiş süreçleri hızlandırılarak yeni ortak pazarın oluşturulması amaçlanmıştır.

3.3.6. Kopenhag Kriterleri: AB ve ODAÜ Bütünleşmesi

İlk kez 20-21 Haziran 1993'te Kopenhag Zirvesi'nde ODAÜ'nün, AB'ye üye olabilecekleri üst düzeyde vurgulanmış ve üyelik için bazı kriterler belirlenmiştir (Erçin, 2002:17). Kopenhag kriterleri olarak bilinen bu şartlar, AB üyelik başvurusunda bulunan tüm üyeler tarafından yerine getirilmesi gereken asgari koşullar olarak saptanmıştır (Türkmen, 2003:148). Daha önceki genişlemelerde böyle bir gerekliliğe ihtiyaç duymayan AB, ODAÜ'ndeki ekonomik ve siyasal farklılıklardan dolayı bu kriterlerin yerine getirilmesini şart koşmuştur. Bu kriterlerin sağlanması ile yeni üyelerle birlikte AB'de siyasal bir bütünlükten bahsetmek söz konusu olabilecekti.

Kopenhag Zirvesi sonuç bildirgesinde, Avrupa Konseyi, üyelik için gerekli olan ekonomik ve siyasal koşulları yerine getiren ODAÜ'nün en kısa sürede AB'ye üye olabileceklerini açıklamıştır (Kopenhag Zirvesi Sonuç Bildirisi, 1993:Ekim). Bu kriterler iki genel başlık çerçevesinde siyasal ve ekonomik olarak Topluluk müktesebatına uyum kriterleridir.

Siyasi kriterlerin sağlanabilmesinin anlamı, hukukun üstünlüğünü benimseyip koruyacak ve insan haklarına saygılı kurumların tesis edilmesi gibi demokratik sistemin tüm gereklerinin yerine getirilmesidir. Ekonomik kriterlerin sağlanmasından kastedilen, liberal değerler benimsenerek serbest piyasa ekonomisine geçilmesidir. Bu sistemde AB'den sağlanacak fonlarla, AB içerisindeki rekabet baskısı ve pazar güçleriyle baş etme kapasitesine sahip olmaları ve yeni üyelerin katılımları ile oluşturulacak tek pazarda etkin ve tam işlerliği olan bir pazar ekonomisine sahip olmaları istenmektedir (Ülger, 2005: 47).

3.3.7. Avrupa Birliği'nde Katılım Öncesi Yardım Programları

PHARE programı, ODAÜ 'de demokratikleşme ve piyasa ekonomisine geçiş çabalarını desteklemek üzere OECD ülkelerince "24'ler grubu" (G-24) adı verilen bir grubun oluşturduğu destek programıdır. Bu program çerçevesinde ODAÜ 'ye gıda ve teknik yardım, ödemeler dengesi ve diğer alanlarda ikili ve çok taraflı yardımların koordinasyonu sağlanmıştır (DTM, 2002; 166-167). AB, 1989 yılında Doğu Avrupa Ülkelerini desteklemeye başladığında bu ülkelere yönelik bir genişleme süreci başlatmak niyetinde değildi. Bu çerçevede başlangıç noktası olarak PHARE programı (Polan Hungary Assistance for the Reconstruction of the Economy), 1989 yılında bir tek Polonya'ya ve Macaristan'a yönelik uygulanmış; fakat sonra tüm ODAÜ'yü kapsamıştır (Alkan, 2005:66).

Soğuk Savaş sonrası komünist rejimlerin başarısızlığı ile birlikte bağımsızlıklarını kazanan ODAÜ sosyalist ekonomi modelinin yerine kapitalist ekonomi modeline geçmişlerdir. Bu ülkelerdeki hem siyasal hem de ekonomik yönden derin belirsizliklerin giderilmesi için, AB bu ülkeleri desteklemek amacıyla PHARE isimli teknik-mali yardım programını yürürlüğe koymuş, bu ülkelerle tercihli ticari ilişkileri içeren Avrupa Antlaşmalarını imzalamıştır (Bilici, 2004:42).

Temmuz 1989 yılında Paris Ekonomik Zirvesi'nde Avrupa Toplulukları Konseyi, G-24'lerin yapacakları yardımları koordine etme görevini üstlenmiştir. 1989 yılında yürürlüğe giren PHARE programı ilk olarak Polonya'ya ve Macaristan'a mali ve teknik yardımda bulunmaya başlamışlardır. Bunun ardından, 1990'da Bulgaristan, Çekoslovakya ve Yugoslavya;1991 yılında da Romanya, Arnavutluk, Estonya, Letonya

ve Litvanya PHARE programından yararlanma kapsamına alınmıştır (DTM, 2002:166-167).

AB 1990 yılında PHARE programıyla yıllık yardım olarak 475 Milyon Euro verirken bu rakam, 2000 yılında 1.6 Milyar Euro'ya çıkmıştır. ODAÜ PHARE programından aldıkları paralarla AB'ye katılım hazırlıklarını finanse etmişlerdir (Alkan, 2005:66).

Böylece AB'nin kendileri için hazırladığı Kopenhag Kriterleri'ne uygun olarak siyasi ve ekonomik açıdan yeniden yapılandırılmalarında bu yardımı kullanmışlardır. 1999 yılından itibaren AB, ODAÜ'ye yönelik iki yeni program daha başlatmıştır. İlki olan SAPARD (Special Accession Programme for Agriculture and Rural Development) ODAÜ'nün tarımla ilgili altyapılarını desteklemek amacıyla gerçekleştirilen bir programdır. Aynı program Avrupa Birliği Ortak Tarım Politikası paralelinde yürütülmüştür (Karluk, 2003:280, Alkan, 2005:66). Bir diğer yardım programı, tarım ve kırsal kalkınma için yapısal uyum programı olan SAPARD, AB'ye üye olacak ülkelerde tarımsal ve kırsal finansı sağlamak için yürütülmüştür. Bu program ile 2000-2003 yılları arası aday ülkelere 2,8 milyar Euro yardım yapılmıştır (Nugent, 2004:44).

AB'nin ODAÜ'ye uyguladığı programlardan ikincisi, katılım öncesi yapısal araç anlamında olan ISPA (Instrument for Structural Policies for Pre-Accession), ODAÜ'nün çevre ve ulaşım altyapısını geliştirmek amacıyla yürütülen bir programdır (Alkan, 2005:66).

3.3.8. Gündem 2000 ve Genişlemiş Avrupa Vizyonu

Kopenhag Zirvesi'nde ODAÜ ile Birliğin yeni genişleme stratejisi ve aday ülkelerin üyelik kriterleri açıklandıktan sonra AB kendi içine dönmüş ve genişleme için hazırlanmaya başlamıştır. Avrupa Konseyi, Kopenhag kriterleri ile temel şartların belirlenmesinin ardından aday ülkeler ile ilişkilerin nasıl ve ne şekilde gelişeceğini belirlediği ve mali çerçevenin ana hatları ile belirtildiği, 20 Temmuz 1996 tarihinde "Gündem 2000" isimli geniş kapsamlı bir rapor hazırlamıştır (Birden, 2002:28).

Katılım müzakerelerine başlayan ODAÜ ile Birlik üyesi ülkelerdeki ekonomik ve sosyal düzeyde uyumun artırılması için henüz katılım gerçekleşmeden olası ikilemler giderilmeye çalışılarak raporda bu hususlara değinilmiştir. Ortak tarım politikası ve adaylara yapılan mali yardımlarla birleşen uyum fonu gibi reformlar tasarlayarak 21.

yüzyıla girerken aydınlık ve uyumlu bir AB vizyonu oluşturmayı amaçlamıştır (Ülger, 2005:47). Daha geniş ve daha güçlü bir Avrupa yaratma adına ortaya çıkan bu rapor, Birliğin gelişimi için genel bir bakış açısı sunmuştur (Maresceau, 2003:23).

3.3.9. Beyaz Kitap ve Siyasi Diyalog

Gerçekleşecek genişleme ile birlikte, meydana gelebilecek olası sorunların giderilmesi adına yapılan katılım öncesi stratejinin en önemli öğelerinden biri de “Beyaz Kitap”tır. 1995 Essen Zirvesi sonrası Komisyon tarafından Ortaklık Antlaşmaları imzalayan ülkelerin özellikle tek pazarla bütünleşmesini kolaylaştıracak bir rapor hazırlanması istenmesi üzerine Beyaz Kitap yayınlanmıştır.

Beyaz Kitap ile genişleme sonrası bütünleşme için sorunsuz bir katılım politikası ve ortak pazarın topluluk müktesebatıyla ilişkisi belirtilmiştir. ODAÜ'nün topluluk hukukuna uyumu için yol gösterici bir nitelik taşıyan Beyaz Kitap'ta, ODAÜ ile AB arasındaki bütünleşme sürecine yeni bir ivme kazandırılması ve ticaretin teşvik edilmesi öngörülmüştür (Erçin, 2002:19). Ortak pazarın işlevselliğini uyumlu hale getirmek için hazırlanan Beyaz Kitap ile, ODAÜ'nün bu uyumu için teknik destek sağlamak amacıyla 1996 yılında “Teknik Destek Bilgi Değişim Ofisi” (TAIEX) oluşturulmuştur (Kavalı, 2005:19).

3.4. Amsterdam Antlaşması: ABA'nın Yeniden Yapılandırılması

ODAÜ'nün AB'ye üye olma ihtimallerinin gerçekleşmesiyle aday ülkelerin Birlik politikalarına ve müktesebatına uyumu için geliştirilen programların yanında, Birliğin kaçınılmaz dönüşümü ile ilgili olarak yeni düzenlemeler yapılması için de çalışılmıştır. 1980'lerde küresel sistemde yaşanan hızlı dönüşüm Avrupa bütünleşmesi için de yeni beklentiler yaratmıştır. 1996 yılında Torino Zirvesi'nde hazırlanan yeni antlaşma metni, 16-17 Haziran 1996'da düzenlenen Amsterdam Zirvesi'nde onaylanmış ve Amsterdam Antlaşması ya da ikinci Maastricht Antlaşması olarak da isimlendirilerek 1 Mayıs 1999 tarihinde yürürlüğe girmiştir (Ülger, 2003: 45).

Her yeni genişleme ile Topluluk antlaşmaları üzerinde yapılan yenilemeler ve 90'lara kadar yaşanan deneyimlerle oluşturulan ABA'nın, ODAÜ ile gerçekleştirilecek genişleme ve oluşacak sorunlara cevap vermede yetersiz kalması sonucu Torino Zirvesi sonrası ABA'nın yeniden düzenlenmesi kararlaştırılmıştır. Bu anlamda Avrupa

Bütünleşmesi sürecinde yeni düzenlemelerle Amsterdam Antlaşması oluşturulmuştur (Özcan ve diğ., 2006:39).

İlk olarak Torino Zirvesi'nde gündeme getirilen; birlik vatandaşlığı bilincinin güçlendirilmesi, demokratik ve uzman kurumlar sistemi ve dış politikalarda etkinliğin artırılması gibi konu başlıkları tartışılmıştır. Bunlar yetersiz görülmüş ve Amsterdam Zirvesi'nde gündem daha geniş ve ayrıntılı tutularak "Bütünleşmiş haliyle Avrupa Birliği Kurucu Antlaşması" olarak da bilinen Amsterdam Antlaşması imzalanmıştır (Craig ve Burca, 3.Baskı:29).

Amsterdam Antlaşması, Maastricht Antlaşması ve Avrupa Toplulukları kurucu antlaşmaları üzerinde bazı değişiklikler getirmiştir. Kurucu antlaşmaların yerine geçmemiş sadece onları günün koşullarına ve gerekliliklerine göre düzenlemiştir. Amsterdam Antlaşması ile Avrupa Birliği'nin entegrasyonunu ilgilendiren pek çok konuda kararlar alınarak içinde bulunduğu yeni genişleme öncesi, yapısal reformlar ve kurumların revizyonuna dair konular ele alınmıştır (Özcan ve diğ., 2006:40).

Gündemdeki genişlemeye karşı yetersiz kalan Maastricht Antlaşması'nın yerine, genişleme ile birlikte kurumsal yapıda ve karar alma mekanizmasında meydana gelecek ikilemleri çözüme kavuşturmak için Amsterdam Antlaşması yeni düzenlemeler getirmiştir (Coşkun, 2001:72).

3.4.1. Genişleme Sonrası Karar Alma Mekanizmasındaki İkilemlerin Giderilmesi

Maastricht Antlaşması ile oluşturulan AB'nin sütunlu yapısı, Amsterdam Antlaşması ile değişikliğe uğramıştır. Uluslarüstü nitelik taşıyan topluluklar sütunu olan birinci sütun, üye ülkelerin egemenlik yetkilerini devretmeleri ve oy çoğunluğuyla karar alma imkanlarının artması yoluyla daha da güçlü hale gelmiştir. Hükümetlerarası nitelik taşıyan ikinci sütun ise, Amsterdam Antlaşması'nın oy çokluğuyla karar alma imkanlarını öngörmesi ile birlikte bu niteliğini kaybetmiştir. Üçüncü sütun da Konsey'in bağlayıcı nitelikte karar alma yetkisiyle donatılması ve bunların Avrupa Birliği Adalet Divanı tarafından hukuki denetime tabi tutulması nedeniyle artık uluslarüstü bazı unsurlar taşımaktadır (Lokrantz, 2002:55).

Antlaşma AB üye devletlerin ortak ilkeleri olan hürriyet, demokrasi, insan hakları ve hukukun üstünlüğü ilkeleri üzerine kurlumuştur. Bu çerçevede getirilen değişikliklerin

en başında insan haklarıyla ilgili düzenlemeler gelmektedir. Amsterdam Antlaşması'yla ayrıca Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesine uymayan veya zaman içerisinde sözleşmeye aykırı davranma eğilimini ortaya koyan üyenin Bakanlar Konseyindeki oy hakkının, diğer üyelerin üçte birinin teklifi ve oybirliği ile karar alınması koşuluyla askıya alınabileceği hükmü getirilmiştir (Ülger, 2008:70).

Amsterdam Antlaşması, kurumsal düzenlemelerde baştan itibaren yer alan ve Avrupa Tek Senedi'nden itibaren daha güçlü olarak yansıyan parlamenter demokrasi ve düzenleyici modeli güçlendirmiştir. Parlamenter demokratik meşruiyetin içerik kazanması, Avrupa Parlamentosu'nun her şeyden önce ortak karar prosedürünün uygulama alanının genişletilmesiyle ve Komisyon'un atanmasındaki rolünün güçlendirilmesiyle ortaya çıkmaktadır (Arsava, 2003:34).

Amsterdam Antlaşması'yla değişikliğe uğrayan ortak karar alma prosedürünün uygulama usulleri üzerine Avrupa Parlamentosu, Konsey ve Komisyon'un 4 Mayıs 1999 tarihli ortak deklarasyonu bazı yenilikler getirmiştir. Buna göre; Konsey, Komisyon, yetkili parlamento komisyonu ve raportörlerle uzlaşma komitesinin eş başkanları arasında mevcut olan temasın öneminden hareketle bu uygulamanın tüm ortak karar prosedürü boyunca uygulanması gerektiği ifade edilmiştir (Tezcan, 2005:143-144).

Amsterdam Antlaşması'yla birlikte yasama prosedürüne ve ortak karar alma mekanizmasına getirilen değişikliklerle Parlamento daha da güçlü hale gelmiştir. Yasama prosedürü; AP'nin onayının alınacağı konuların kapsamı, yeni üye katılım prosedürleri, yapısal fonlar, uyum fonları ve bazı uluslararası antlaşmaların akdi gibi konuları içerecek şekilde genişletilmiştir. Ortak karar prosedürünün kapsamı genişletilmiş ve bir karar tasarısının AP tarafından reddedilmesi durumunda Konsey'in oy birliği ile karar alarak son sözü söyleyeceği ifade edilmiş, böylece AP'nin etkinliği artmıştır. Daha da önemlisi Konsey ortak karardaki son söz hakkından vazgeçerek AP lehinde yetki devrinde bulunmuştur (DTM, 2002:51-52).

Bunların dışında güçlendirilmiş işbirliği ve esneklik, kurucu Antlaşmalara dahil edilmiştir. Maastricht Antlaşması'nın üçüncü sütununda yer alan kimi hükümler, Amsterdam Antlaşması'yla Adalet Divanı'nın yetki alanı içine alınmıştır. Schengen Antlaşması ile istihdam alanında yeni adımlar atılmıştır. AB'nin ikinci sütununu

oluşturan ODGP'nin etkinliği için yeni düzenlemelere gidilmiş, AB ile BAB'ın bütünleşmesi öngörülmüştür. Antlaşma ile ayrıca kurucu antlaşmalar yeniden numaralandırılmıştır. Ocak 1999'da tek paraya geçilmesi kararı teyit edilmiştir (Ülger, 2008:70-71).

Yeni düzenlemelerle Avrupa vatandaşlığı konularına da çözüm arayan Konsey'e, Amsterdam Antlaşması ile getirilen bir başka değişiklik de daha yakın işbirliği ve esneklik prensibidir. Fakat vatandaşlar açısından yakınlık anlamında çok değişiklik olmamıştır. Bu teorik olarak mümkün olsa da Topluluk mevzuatı için hazırlık bölgelerini ele geçirme anlamında mümkün görünmemiştir. Amsterdam Antlaşması'nda AB'ye tam üyelik koşulları açıkça belirlenmiştir. Antlaşma kapsamında, kişilerin serbest dolaşımı, yerleşme hakkı ile vize, sığınma ve göç hakları Topluluk politikalarına dahil edilmiştir (Türkmen, 2003:149-150).

3.5. Nice Antlaşması: Genişlemeye Hazırlanan AB'de Yeni Düzenlemeler

Amsterdam Antlaşması'nın yürürlüğe girmesinden çok kısa bir süre sonra yapılan düzenlemelerin, gerçekleşecek genişleme sonrası yetersiz kaldığı AB tarafından fark edilerek yeni düzenlemelerin yapılması konusunda mutabakata varmışlardır. ODAÜ'nün katılımları ile AB kurumlarında meydana gelebilecek olan aksaklıkların görüşülmesi ve giderilmesi için Şubat 2000'de bir Hükümetlerarası konferans düzenlenmiştir (Erçin, 2002:29). Yapılan görüşmeler akabinde genişleme ile mevcut AB kurumsal yapısında uyumsuzluklar olacağı düşünülerek, genişleme ile birlikte bu sorunların karşılaşılmadan giderilmesi düşünülmüştür.

7-9 Aralık 2000 tarihinde Fransa'nın Nice şehrinde gerçekleşen Avrupa Konseyi Zirvesi sonrasında AB Kurucu Antlaşmaları'nda yeni düzenlemeler yapılarak Nice Antlaşması taslak metni hazırlanmıştır (Dedeoğlu, 2003:61). 26 şubat 2001'de imzalanan Avrupa Toplulukları ve Avrupa Birliği Antlaşmaları'nı revize eden Nice Antlaşması'nın yürürlüğe girmesi, üzerinde tartışmaların devam etmesinden dolayı 1 Şubat 2003'ü bulmuştur (Özcan ve diğ., 2006:43).

Nice Antlaşması, AB'nin genişleme sürecine paralel olarak, genişleme ile derinleşme arasında uyumun sağlanması için, organların yapılanmasına ve karar alma sürecine yenilikler getirmiştir. Antlaşmanın öngördüğü kurumsal değişiklikler oldukça geniş

tutulmuştur. Yeni düzenlemelere göre, Avrupa Parlamentosu'nun üye sayısı 626'dan 732'ye çıkarılmış, Romanya'nın ve Bulgaristan'ın katılımının ardından bu rakamın 786'ya yükseltilmesi kabul edilmiştir. Antlaşmayla Komisyon'un üye sayısının yeni katılacak ülkeler dikkate alınarak 25 olması kabul edilmiş ve ülkelerin Komisyon'da temsili, bir üye ile sınırlandırılmıştır. Nice Antlaşması ile Bakanlar Konseyi'nde üye ülkelerin oy katsayıları da değiştirilmiştir. Buna ek olarak daha önce oybirliği ile karar alınabilen ayrımcılıkla mücadele, sanayi politikasına yönelik destekler gibi alanlarda nitelikli çoğunluk esası getirilmiştir. Ayrıca Avrupa Komisyonu Başkanı ve üyeleri, Ortak Dış ve Güvenlik Politikası Yüksek Temsilcisi, Bakanlar Konseyi Genel Sekreter yardımcısı gibi önemli pozisyonlara yapılacak atamalarda oybirliği kuralı kaldırılmıştır. Temel haklarla ilgili olarak da, üye devletlerden birinde ciddi temel haklar ihlallerinin tespit edilmesi halinde yaptırım öngörülmüştür. Bu durumda eğer ihlalin düzeltilmesi mümkün değilse, önce Bakanlar Konseyi tarafından ihlalin varlığının ilan edilmesi, ve ardından ilgili ülkenin Bakanlar Konseyi'nde oy kullanma hakkının askıya alınması kararlaştırılmıştır (Ülger, 2008:75).

Nice Antlaşması ile yapılan bir başka önemli reform ise karar alma sürecinde olmuştur. Güçlendirilmiş İşbirliği adı verilen bir sistemle karar alma mekanizmasının hızlı ve etkin biçimde işlemesi için, antlaşma üye devletlerini sekiz alt gruba ayırarak aralarındaki işbirliğini güçlendirme olanağı vermiştir (Palabıyık ve Yıldız, ODTU:33).

26 Şubat 2001 tarihinde onaylan ve İrlanda'dan kaynaklanan gecikmenin ardından diğer üye devletler tarafından onaylandıktan sonra 1 Şubat 2003'te yürürlüğe giren Nice Antlaşması yeniden yapılanma tartışmalarını sona erdirmemiştir (Ülger, 2008:75). Nice Antlaşması, AB'nin temel kurumlarını ve karar alma mekanizmalarını esaslı bir reform sürecinden geçirmesine rağmen AB'yi güçlendirme bağlamında önemli sorunları çözememiş, Birliğin yeniden örgütlenme hedeflerini ertelemiştir (Mathieu, 2006:21).

Antlaşma metninin sonuna, Avrupa'nın geleceği için ortak bir bilincin oluşturulabilmesine yönelik müzakerelerin yapılması hükmü eklenerek Nice Antlaşması'nda öngörülemeyen herhangi bir eksikliğin giderilmesi amaçlanmıştır. Bu anlamda AB'nin siyasal bütünleşmesi için Maastricht Antlaşması'nı yapılandıran Amsterdam Antlaşması gibi, Amsterdam Antlaşması'nı revize eden Nice Antlaşması da bütünleşmenin önündeki tüm ikilemleri gideren bir antlaşma olamamıştır.

3.5.1. Laeken Zirvesi ve Avrupa'nın Geleceği Konvansiyonu

Nice Antlaşması'nın sonuna eklenen "Birliğin Geleceği üzerine Deklarasyon" başlıklı ek bildiride, Avrupa Birliği'nin siyasi geleceğinin vizyonu için ortak bir bilincin sağlanabilmesi yönünde bir müzakere süreci başlatılmıştır. Bu süreç için üç aşama öngörülmüştür. Birinci aşamada, müzakereler için her kesimden kişi ve kuruluşun katılımının sağlanması, ikinci aşamada Aralık 2001'de toplanan Laeken Zirvesi'nde görüşlerin belirlenmesi ve son aşamada ise kurucu antlaşmalarda yapılacak değişikliklerin karara bağlanması için 2004'te hükümetlerarası konferansın toplanması kararlaştırılmıştır (Özcan ve diğ., 2006:55).

AB'nin bütünleşme ve derinleşme alanlarında kaydettiği ilerleme bürokrasiyi olağanüstü ölçüde artırmış, bütünleşme hareketi karmaşık bir görünüm kazanmıştır. Bu koşullarda gündeme gelen gelecek tartışmaları 14-15 Mayıs 2001 tarihlerindeki Laeken Zirvesi'nde ele alınmıştır. Zirvede AB'nin geleceği ve bütünleşmenin yeni koşullara uyarlanmasını yürütmek üzere Avrupa Konvansiyonu'nun kurulması kararlaştırılmıştır (Ülger, 2008:84-85). Zirve'de, AB ile Birlik vatandaşlarının yakınlaştırılıp, Birliğin demokratik meşruiyetinin güçlendirilmesi ve küresel sistemde Birliği söz sahibi yapmayı amaçlayan yeni bir kurucu antlaşma gündeme getirilerek yapısal bir çerçeve belirlenmiştir (Selçuk, 2004:179).

Laeken Zirvesi'nde kapsamı belirlenen ve kabul edilen yeni antlaşma taslağında, AB'ye yönelik bazı beklentilerin gerçekleştirilmesi hedeflemiştir. Genel çerçevesiyle; Birlikte yetkilerin içeriğinin ve dağılımının daha iyi biçimde düzenlenmesi, kurucu antlaşmaların sadeleştirilmesi, Avrupa yapılanması içinde demokrasi, şeffaflık ve etkililik yönündeki beklentilere daha iyi cevap verebilmesi ve son olarak da Avrupa vatandaşları için bir anayasanın hazırlanması beklentilerinin giderilmesi amaçlanmıştır (Oder, 2004:229-230).

Konvansiyon, Şubat 2002'den Haziran 2003'e kadar eski Fransa Cumhurbaşkanı Valery Giscard d'Estaing başkanlığında toplanmıştır. Toplantılarda AB üyeleri ve aday ülkelerin temsilcilerinin yanı sıra Avrupa Parlamentosu'nu temsilen 16 ve Avrupa Konvansiyonu'ndan 2 üye katılmıştır. Toplam 105 üyenin katıldığı Konvansiyon görüşmeleri sonunda geleceğin Avrupa'sını şekillendirecek metin ortaya çıkmıştır. Anayasa veya Anayasal Antlaşma olarak adlandırılan metin uzun müzakerelerin

ardından 17-18 Haziran 2004'te Brüksel'de Avrupa Konseyi tarafından da kabul edilmiştir. Kurucu antlaşmaları değiştiren ve onların yerine kaim olan metin daha sonra 29 Ekim 2004'te Roma'da üye ve aday devletler tarafından imzalanmıştır. İmza törenine aday ülke sıfatıyla Türkiye, Bulgaristan ve Romanya da katılmıştır. Anayasanın üye ülkelerde onaylandıktan ve onay belgeleri teati edildikten sonra 2007 yılında yürürlüğe girmesi öngörülmüştür (Ülger, 2008:85).

Hazırlanan taslak metin dört bölümden oluşmuştur. İlk bölümde; Birliğin tanımı, amaçları, değerleri, temel haklar tanımı ve AB vatandaşlığı, Birliğin kurumları ve yetki alanları, AB'ye girme ve AB'den çıkış durumları tanımlanmıştır. İkinci bölümde; AB'nin temel haklar şartı olarak Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin güvence altına aldığı haklar tanımlanmıştır (Mathieu, 2006:25). Üçüncü bölümde genel olarak Birliğin politikaları ve işleyişi tanımlanmıştır. Bunlardan; iç pazar, ekonomi ve para politikası, özgürlük adalet ve güvenlik alanı, güçlendirilmiş işbirliği, Birliğin organlarının işleyişi gibi birçok alanda detaylı düzenlemelere gidilmiştir. Son bölümde ise diğer kurucu antlaşmaların yürürlükten kaldırıldığı belirtilmiştir (Özcan, 2006:57).

Anayasa bir çok alanda Avrupa bütünleşmesine yenilik getirmiştir. Anayasayla 2,5 yıl süreyle görev yapmak üzere Avrupa Konseyi Başkanı makamı ihdas edilmiştir. Ayrıca daimi görevli statüde Avrupa Dışişleri Bakanı atanması öngörülmüştür. Anayasaya göre, Komisyon üyelerinin sayısı 2014 yılından sonra üye devletlerin sayısının üçte ikisi düzeyinde olacaktır. Avrupa Parlamentosu'nun yetkilerini arttıran anayasa nitelikli çoğunlukla karar alma yöntemini yeniden düzenlemiştir (Ülger, 2008:85). Bunun dışında Antlaşmayla birlikte ortak güvenlik ve savunma politikası çerçevesinde ortak savunma politikası taslağı yapılmıştır. AB alanında özgürlük, güvenlik ve adalet alanının geliştirilmesi için Antlaşmayla EUROPOL'ün yanı sıra EUROJUST'u kurulması suretiyle üye devletlerde, adalet ve yetkili otoriteler konusunda daha yakın işbirliği sağlanmaya çalışılmıştır (Mathijsen, 8.Baskı:23).

Hukuksal bakımdan tavsiye niteliğinde olan yeni metin, bu tavsiyelerin hükümetlerarası konferansta değerlendirilmesinin ardından üye devletlerin onayına sunulmuştur (Oder, 2000:235). Hazırlanan metin Birliğin gelecek vizyonu adına iddialı yenilikler sunmasına rağmen, bir çok üye ülke tarafından kuşkuyla karşılanmıştır. 29

Mayıs 2005'te Fransa'da, 1 Haziran 2005'te de Hollanda'da yapılan referandum olumsuz sonuçlanmıştır ve reddedilmiştir (Palabıyık ve Yıldız, ODTU:36).

Büyük devletleri memnun eden, küçük devletlerde kuşku yaratan metin onay sürecinde yaşanan gecikme ve aksaklıklar nedeniyle yürürlüğe girememiştir. Üye ülkelerin iç hukuk yapılarındaki farklılığa bağlı olarak onay süreci her devlet bakımından farklılık taşımaktadır. Buna göre, kimi ülkelerde parlamento onayı yeterli kabul edilirken kimilerinde referanduma başvurulmaktadır. 29 Mayıs 2005 ve 1 Haziran 2005'te Fransa ve Hollanda'da yapılan referandumlarda olumsuz sonuç ortaya çıkmıştır. Bu durumun yarattığı belirsizliği aşmak üzere uzun bir bekleme sürecinin ardından hazırlanan metninde revizyon yapılması kararı alınmıştır. 2007 yılının ikinci yarısında Portekiz'in dönem başkanlığı esnasında yürütülen çabaların neticesi olarak yeni bir metin ortaya çıkmıştır. Reform Antlaşması veya Lizbon Antlaşması adıyla bilinen yeni metin esas itibarıyla Anayasanın revizyonuna dayanmaktadır. Buna karşılık yeni metinde anayasa teriminin kullanımından kaçınılmıştır (Ülger, 2008:85-86).

3.6. Lizbon Antlaşması: Avrupa Birliği Reform Antlaşması

AB için anayasa yapma çalışmaları 2005 yılında Fransa ve Hollanda'da yapılan referandumların olumsuz sonuçlanmasıyla daha ileri bir siyasi bütünleşme hedefi olan AB için yeni reform yapma ihtiyacı doğurmuştur. Bir yandan daha ileri bir bütünleşme için kurumsal yapı güçlendirilerek derinleşme sağlanırken, Nice Antlaşması'nın yürürlüğe giremeyişi ve aynı yıl gerçekleştirilen genişleme ile birlikte oluşan ikilemler bu reformlarla giderilmeye çalışılmıştır.

Bu konjunktürde hazırlanan Lizbon Antlaşması 13 Aralık 2007'te imzalanarak üye devletler tarafından onaylandıktan sonra 1 Ocak 2009 yılında yürürlüğe girmiştir. Temeli Maastricht Antlaşması'na dayanan ve devamında Amsterdam ve Nice Antlaşmaları ile değişikliğe uğrayan AB Antlaşması ve temeli Roma Antlaşması'na dayanan Topluluk Antlaşmaları revize edilerek son haliyle Lizbon Antlaşması meydana getirilmiştir (Ülger, 2008:89) Lizbon Antlaşması'yla AB'nin ekonomik, sosyal ve kültürel bütünleşmesinde yeni bir ivme kazandırılması hedeflenmiştir (Güneş, 2008).

Lizbon Antlaşması'yla, Roma Antlaşması son halini almıştır ve Antlaşma, antlaşma metninde Avrupa Toplulukları Faaliyetlerine İlişkin Antlaşma olarak adlandırılmıştır.

Eşit düzeyde geçerli olan her iki antlaşma arasında hukuki bakımdan bir hiyerarşi bulunmamaktadır (Ülger, 2008:89). Maastricht, Amsterdam ve ABA Antlaşmaları'ndan farklı olarak Lizbon Antlaşması, AB için yeni bir antlaşma niteliğinde olmayıp mevcut AB Antlaşması'nı ve Avrupa Topluluklarını kuran antlaşmayı değiştiren hükümler içermektedir. Bundan dolayı, Lizbon Antlaşması Avrupa Birliği Reform Antlaşması olarak da adlandırılmaktadır (Güneş, 2008). Lizbon Antlaşma metni her ne kadar anayasal hükümleri içerse de, Anayasa kavramının kullanılmamasına özen gösterilmiş ve federal kurumlara gönderme yapılmasından kaçılmıştır (Ülger, 2008:89).

Lizbon Antlaşması ile bazı önemli değişiklikler getirilmiştir (Ülger, 2008:89-91);

- Lizbon Antlaşması'yla nitelikli çoğunluk sistemi Bakanlar Konseyi'nin olağan oylama yöntemi haline gelmiştir. Buna göre, eskiden olduğu gibi Bakanlar Konseyi, oybirliği veya basit çoğunluk sistemiyle de karar alabilecektir. Ancak kararların çoğunluğu nitelikli çoğunluk sistemine göre alınacaktır. Antlaşma ile Bakanlar Konseyi'nde üye devletlere tanınan oy katsayıları müessesesi lağvedilmiştir. Yeni sistemde Bakanlar Konseyi'nde karar alma çifte çoğunluk esasına dayandırılmıştır. Bir başka ifadeyle nitelikli çoğunluk sistemiyle karar alınabilmesi için üye sayısının %55'inin olumlu oy kullanması, bunların temsil ettikleri nüfus gücünün AB toplam nüfusunun asgari %65'i olması kuralı getirilmiştir. Bununla birlikte oy katsayılarının lağvedilmesi ve çifte çoğunlukla karar alınması, Lizbon Antlaşması'nın yürürlüğe girmesiyle hemen uygulanmayacaktır. Bu sistem 2014 yılından itibaren uygulanacak ve gelişmelere göre uygulama 2017 yılına kadar gecikebilecektir. Yeni sistem yürürlüğe girinceye kadar Nice Antlaşması'yla belirlenen oy katsayıları ve nitelikli çoğunluk kuralları geçerliliğini koruyacaktır.

- Lizbon Antlaşması'yla Avrupa Parlamentosu'nun karar alma sürecine aktif katılımını öngören ortak karar yönteminin kapsamı genişletilmiştir.

- Antlaşma ile ayrıca Avrupa Konseyi Başkanlığı adıyla yeni bir makam ihdas edilmiştir. Bu göreve atanacak kişi iki buçuk yıl süreyle görev yapması ve görev süresi sonunda bir kez daha atanabilmesi kararlaştırılmıştır.

-Antlaşmayla Avrupa Dış ve Güvenlik Politikası Yüksek Temsilcisi adıyla yeni bir makam ihdas edilmiştir. Yeni müessese, Avrupa Komisyonu dış ilişkiler komiserliğiyle

ile ortak dış ve güvenlik politikası yüksek temsilciliği makamının birleştirilmesi sonucu oluşturulmuştur.

- Lizbon Antlaşması'yla komisyonun üye sayısı azaltılmıştır. Yeni sisteme göre Komisyon üyelerinin sayısı üye devlet sayısının üçte ikisi düzeyinde olacaktır. Bir başka ifadeyle bir devlet üç komisyon döneminin ancak ikisinde temsil edilecektir. Komisyon üye sayısının azaltılmasını düzenleyen yeni sistemin uygulanması antlaşmanın yürürlüğe girmesiyle hemen başlamayacak, ilk uygulama 2014-2019 döneminde olacaktır.

-Lizbon Antlaşması'yla Parlamento'nun üye sayısı 750 olarak sınırlandırılmıştır. Üye devletlerin Parlamento'ya gönderecekleri parlamenter sayıları ise minimum 6 ve maksimum 96 olarak belirlenmiştir.

-Daha önce AT için geçerli olan uluslararası hukuk kişiliği Lizbon Antlaşması'yla değiştirilmiş ve AB'nin hukuki kişiliği kabul edilmiştir.

-Antlaşmayla önceden var olmayan AB üyeliğinden ayrılma müessesesi getirilmiştir.

-Maastricht Antlaşması'yla kurulan üç sütuna dayalı yapı kaldırılmıştır.

-Diğer alanlardan farklı olarak ODGP'ye ilişkin konularda kararların oybirliği ile alınması kabul edilmiştir.

-Temel Haklar Yasası'nın kurucu antlaşmalarla eşdeğer statüde olduğu kayıt altına alınmıştır.

SONUÇ

Avrupa'da ulus devletler arasındaki çatışmaları önlemek ve ulusal çıkarlar noktasında ortak paydada buluşmak için yapılan tartışmalar ve öneriler ancak 20.yy'ın ikinci yarısında anlamını bulmuştur. İlk olarak Belçika, Hollanda ve Lüksemburg biraraya gelerek Benelüks gümrük birliğini kurmuşlardır. Daha sonra bu ülkelerle birlikte Fransa, Almanya ve İtalya biraraya gelerek aralarındaki çatışmayı engelleyecek, dönemin savaş teknolojisinin temel aracı kömür ve çelik kaynaklarının birleştirilerek ortak tasarruf edilmesini kararlaştırmak suretiyle AKÇT'yi kurmuşlardır. AKÇT'nin kurulmasının ardından altılar ortaklık Antlaşmalarını AET'yi ve AAET'yi kurarak genişletmişlerdir. Altılar olarak adlandırılan bu altı devlet, daha sonra üç topluluk için ortak organlar oluşturarak AT'yi kurmuşlardır.

Altıların AT çatısı altında göstermiş oldukları başarı ve istikrar diğer Avrupa devletlerinin de ilgisini çekmiş ve zamanla AT ile bazı Avrupa ülkeleri arasında katılım antlaşmaları imzalanmıştır. İlk olarak İngiltere, İrlanda ve Danimarka daha sonra da Yunanistan, Portekiz ve İspanya topluluğa katılmışlardır ve üye sayısı on ikiye ulaşmıştır. 1990'lara kadar on iki üyeli birliğin ekonomik ve siyasal bütünleşme çabaları değişen dünya sistemin paradigmatlarıyla orantılı olarak devam etmiştir. Belirli ekonomik bütünleşme evreleri geçildikten sonra, daha ileri düzeyde bir ekonomik ve siyasal bütünleşme için Topluluğun yapılandırılması devam etmiştir.

Soğuk Savaş sonrası AB üç genişleme gerçekleştirmiştir. Bunlardan ilki müzakereleri önceden başlatılan Avusturya, İsveç ve Finlandiya ile gerçekleştirilmiştir. Bu ülkelerin, iktisadi ve siyasi olarak Birlik üyesi ülkelerle benzer özellikler taşıması bakımından genişleme sorunsuz aşılmıştır. Çalışmanın asıl konusunu oluşturan, AB'nin Soğuk Savaş sonrası ODAÜ ile gerçekleştirdiği beşinci ve altıncı genişlemelerdir. Bu iki genişleme de Soğuk Savaş sonrası dönemde meydana gelen siyasi konjonktürde gerçekleşmiştir. Toplam on iki devletin katılımı ile gerçekleşen son iki genişleme, Soğuk Savaş'ın sona ermesi ile bağımsızlıklarını kazanan devletler tarafından yaklaşık olarak eş zamanlı üyelik başvuruları ile genişleme süreci başlamıştır.

Soğuk Savaş sonrası bölgede oluşan siyasi boşluğun giderilmesi için, Doğu ve Batı Almanya'nın Birleştirilmesi, Orta ve Doğu Avrupa Ülkeleri ile Batı Avrupa ülkelerinin entegrasyonu sağlanmaya çalışılmıştır. Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla bağımsızlıkların kazanan ODAÜ AT'ye üyelik başvurusunda bulunmuşlardır. ODAÜ'nün bu yönde kullandıkları tercihleri, AT üyesi ülkeler tarafından da Kıtanın bütünlüğünü sağlamak açısından bir gereklilik olarak algılanarak olumlu karşılanmıştır.

Soğuk Savaş döneminde iki farklı kutupta yer alan Avrupa ülkeleri demir perdenin kalkması ile birlikte, Batı Avrupa ülkeleri açısından kıtada ortak pazarın genişletilmesi olasılık bulurken, ODAÜ açısından ise ortak tarihi mirası bulunan diğer Avrupa ülkeleri ile ilişkilerini geliştirme imkanı doğmuştur. Topluluğun önceki genişlemelerinde gündeme gelen birlik ruhunun kaybolacağı düşüncesi Soğuk Savaş sonrası gerçekleştirilecek olan genişlemede de gündeme gelmemiştir. Bunun yanında önceki genişlemelerin hepsinde ortak özellikler mevcutken, Soğuk Savaş sonrası gerçekleşen genişleme ile, başlıca bölgedeki düşük ekonomik seviyesi ve bölge ülkelerinin bağımsızlıklarını yeni kazanmaları ve uzun yıllar Sovyetlerin etkisinde kalmalarından dolayı olmak üzere birçok bakımdan farklılık arz etmektedir. Sonuç olarak, diğer genişlemelerden farklı olarak Soğuk Savaş sonrası genişlemeler topluluk politikalarında reformlar yapmayı gerekli kılmıştır ve olası ikilemler giderilmeye çalışılmıştır. Bir diğer fark ise önceki genişlemelerde aday ülkeler kendi yollarını izlemelerine rağmen, son genişlemede ortak politikaların kabulüne ilişkin bazı kriterler öne sürülmüştür.

AB'nin Soğuk Savaş sonrası genişlemesi beraberinde bazı sorunları getirmiştir. Daha önce değindiğimiz sebeplerden dolayı Birlik politikası genişlemeyi gerektirirken, bu genişleme ile birlikte meydana gelecek derinleşme ikilemleri de Birlik tarafından göze alınmıştır. Bu bağlamda, çalışmanın da araştırma konusunu oluşturan genişleme-derinleşme ikilemlerinin giderilmesi için kurucu antlaşmalarda reformlar yapılmıştır.

ODAÜ'nün AB'ye üye olma ihtimallerinin gerçekleşmesiyle aday ülkelerin Birlik politikalarına ve müktesebatına uyumu için geliştirilen programların yanında, Birliğin kaçınılmaz dönüşümü ile ilgili olarak yeni düzenlemeler yapılması için de çalışılmıştır. Bu çalışmalar neticesinde ABA, 1 Mayıs 1999 yürürlüğe giren Amsterdam Antlaşması ile yeniden yapılandırılmıştır.

Amsterdam Antlaşması, Maastricht Antlaşması ve Avrupa Toplulukları kurucu antlaşmaları üzerinde bazı değişiklikler getirerek yasal anlamda kurucu antlaşmaların yerine geçmemiş sadece onları günün koşullarına ve gerekliliklerine göre düzenlemiştir. Amsterdam Antlaşması ile AB'nin entegrasyonunu ilgilendiren pek çok konuda kararlar alınarak içinde bulunduğu yeni genişleme öncesi yapısal reformlar ve kurumların revizyonuna dair konular ele alınmıştır.

Amsterdam Antlaşması'yla, Maastricht Antlaşması ile oluşturulan birliğin sütunlu yapısı değişikliğe uğramıştır. Yasama prosedürü ve ortak karar alma mekan .. izmasında yapılan değişikliklerle Parlamento daha güçlü hale getirilmiştir. Schengen Antlaşması ve istihdam alanında yeni adımlar atılmış, güçlendirilmiş işbirliği ve esneklik kavramları ile Avrupa Vatandaşlığı'na değer atfedilmiş, ODGP'nin etkinliği için yeni düzenlemelere gidilmiştir. Amsterdam Antlaşması ile AB'ye tam üyelik koşulları açıkça belirlenerek, Antlaşma kapsamında, kişilerin serbest dolaşımı, yerleşme hakkı ile vize, sığınma ve göç hakları antlaşma metninde yer alarak Topluluk politikalarına dahil edilmiştir.

Amsterdam Antlaşması'nın yürürlüğe girmesinden kısa bir süre sonra yapılan düzenlemelerin, gerçekleşecek genişleme sonrası yetersiz kaldığı AB tarafından fark edilerek yeni düzenlemelerin yapılması konusunda mutabakata varılmıştır. Yapılan görüşmeler sonrasında, genişleme ile mevcut AB kurumsal yapısında uyumsuzluklar olacağı düşünülerek, bunların karşılaşılmadan giderilmesi düşünülerek hazırlanmış Nice Antlaşması 1 Şubat 2003'te yürürlüğe girmiştir.

Nice Antlaşması, AB'nin bütünleşme sürecine paralel olarak, genişleme ile derinleşme arasında uyumun sağlanması için, organların yapılanması ve karar alma sürecine yenilikler getirmiştir. Antlaşmanın öngördüğü kurumsal değişiklikler oldukça geniş tutulmuştur. Nice Antlaşması, AB'nin temel kurumlarını ve karar alma mekanizmalarını esaslı bir reform sürecinden geçirmesine rağmen AB'yi güçlendirme bağlamında önemli sorunları çözememiş, birliğin yeniden örgütlenme hedefleri ertelenmiştir.

Bu anlamda, AB'nin siyasal bütünleşmesi için Maastricht Antlaşması'nı yapılandıran Amsterdam Antlaşması gibi, Amsterdam Antlaşması'nı revize eden Nice Antlaşması da bütünleşmenin önündeki tüm ikilemleri gideren bir antlaşma olamamıştır.

Nice Antlaşması'nın sonuna eklenen "Birliğin Geleceği üzerine Deklarasyon" başlıklı ek bildiride, AB'nin siyasi geleceğinin vizyonu için ortak bir bilincin sağlanabilmesi yönünde bir müzakere süreci başlatılmıştır. Bu amaçla Konvansiyon'un çalışmaları sonucu Kurucu Antlaşmalar'da birçok alanda yenilikler yapılmıştır ve özgün bir hukuksal çerçeve ortaya konmaya çalışılmıştır. Konvansiyon'un hazırladığı Anayasa ya da Ayanayal metin olarak adlandırılan taslak Hollanda'da ve Fransa'da yapılan referandumların ardından reddedilmiştir.

AB Anayasası çalışmaları olumsuz sonuçlanınca Lizbon Antlaşması ya da Avrupa Birliği Reform Antlaşması olarak adlandırılan metin oluşturulmuştur. Bu konjonktürde hazırlanan Lizbon Antlaşması tüm antlaşmalar revize ederek 1 Ocak 2009 yılında yürürlüğe girmiştir. Lizbon Antlaşması ile Maastricht Antlaşması'yla kurulan üç sütunlu yapı tamamen kaldırılmıştır. Kurumsal yapı son haliyle güçlendirilmiş. Parlamento üye sayısı artırılmış, Parlamento'nun karar alma sürecine aktif katılımını öngören ortak karar kapsamının yöntemi geliştirilmiş, nitelikli çoğunluk sistemi Bakanlar Konseyi'nin olağan oylama yöntemi haline getirilmiştir. Avrupa Konseyi Başkanlığı ve Avrupa Dış ve Güvenlik Politikası Yüksek Temsilciliği adıyla yeni makamlar ve Birlik üyeliğinden ayrılma müessesesi kurulmuştur.

Lizbon Antlaşma metni her ne kadar anayasal hükümleri içerse de, Anayasa kavramının kullanılmamasına özen gösterilmiş ve federal kurumlara gönderme yapılmasından kaçılmıştır. Uluslararası hukuk kişiliği değiştirilerek Avrupa Birliği'nin hukuk kişiliği kabul edilmiştir. Temel Haklar Yasası'nın kurucu antlaşmalarla eşdeğer statüde olduğu metinde kayıt altına alınmıştır.

KAYNAKÇA

- AKALIN, Cüneyt (2006), “Monnet’in Gölgesindeki Avrupa’dan Türkiye’ye; Liberalizm-Cumhuriyetçilik Kavgası”, Editör: İrfan Kalaycı, *Avrupa Birliği Dersleri*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- AKTAR, Cengiz (2002), *Avrupa Birliği’nin Genişleme Süreci*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- ALKAN, M. Nail (2005), “Avrupa Birliği’nin Genişleme Süreci ve Sonrası”, Editör: Oğuz Kaymakçı, *Avrupa Birliği Üzerine Notlar*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- ARSAVA, A. Füsün (2003), “Avrupa Birliği’nde Demokratik Meşruiyeti Temin Eden Faktör Olarak Karar Prosedürünün Şeffaflığı, Nice Antlaşmasından Sonra Avrupa Birliği’nin Geleceği”, *ATAUM Araştırma Dizisi*, No:18, Ankara.
- AYKAÇ, Mustafa ve Z. Parlak (2002), *Tüm Yönleriyle Avrupa Birliği ve Türkiye*, Elif Kitabevi, İstanbul.
- BAYDAROL, Can (2006), *Avrupa’nın Yeniden Yapılanması Sürecinde Genişleme*, <http://www.deltur.cec.eu.int/kitap/onbesler.rtf>, 13 Şubat 2010, s. 3.
- BİLİCİ, Nurettin (2004), *Türkiye Avrupa Birliği İlişkileri*, Seçkin Yayınları, Ankara.
- BİRDEN, Rana (2002), “Genişlemenin Araçları”, Derleyen: Cengiz Aktar, *Avrupa Birliği’nin Genişleme Süreci*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- BOZKURT, Veysel (2001), *Avrupa Birliği ve Türkiye*, Vipaş Yayınları, Bursa.
- BOZKURT, Veysel (1993), *Avrupa Birliği*, Ezgi Kitabevi Yayınları, Bursa.
- CANBOLAT, İbrahim S. (2002), *Avrupa Birliği ve Genişleme Sürecinde Türkiye ile İlişkiler*, Alfa Yayınları, İstanbul.
- CANBOLAT, İbrahim S. (1997), *Türkiye ve Avrupa Birliği*, Alfa Yayınları, İstanbul.
- CEYHAN, Ayşe (1991), *Avrupa Topluluğu Terimler Sözlüğü*, Alfa Yayınları, İstanbul.

- COŞKUN, Enis (2001), *Bütünleşme Sürecinde Avrupa Birliği ve Türkiye*, Cem Yayınları, İstanbul.
- CRAIG, Paul ve Grainne de Burca, *EU Law, Text, Cases and Materials*, Oxford University Press, Third Edition, London.
- DEDEOĞLU, Beril (2003), “Avrupa Birliği’nin Bütünleşme Süreci II”, Derleyen: Beril Dedeoğlu, *Dünden Bugüne Avrupa Birliği*, Boyut Kitapları, İstanbul.
- DİNAN, Desmond (2008), *Avrupa Birliği Tarihi*, Çev. Hale Akay, Kitap Yayınevi, İstanbul.
- DURA, Cihan ve Hayriye Atik (2003), *Avrupa Birliği Gümrük Birliği ve Türkiye*, Nobel Yayınları, Ankara.
- ERÇİN, Erhan (2002), *Avrupa Birliği Genişleme Süreci ve Türkiye*, İktisadi Kalkınma Vakfı, No:70, Ağustos, İstanbul.
- ERKİNER, Engin (2005), *Avrupa Birliği ve Türkiye: İçinden Bir Bakış*, Ütopya Yayınevi, Ankara.
- FONTAİNE, Pascal (2004), *On Derste Avrupa*, Çev: Avrupa Komisyonu Türkiye Delegasyonu, Lüksemburg.
- GRANELL, Francisco (1995), “The Europeans Union Enlargement Negotiations with Austria, Finland, Norway and Sweden”, *Journal of Common Market Studies*, Blackwell Publishers, Vol:33, No:1, March 1995, Oxford.
- GÜNDÜZ, Tayanç Ahmet (2005), “Ekonomik ve Parasal Birlik”, *Avrupa Birliği: Uluslararası Ekonomik Dev, Siyasi Cüce*, Hazırlayan: Fatma Sel Turhan, Küre Yayınları, İstanbul.
- GÜNEŞ, Ahmet (2008), “Lizbon Antlaşması Sonrasında Avrupa Birliği”, *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt:12, Sayı: 1-2, 2008, Ankara.
- İNAT, Kemal (2005), “Avrupa Politik İşbirliği’nin Doğuşu”, Editör: Oğuz Kaymakçı, *Avrupa Birliği Üzerine Notlar*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

- KARAKAŞ, Yusuf (2002), *Avrupa Birliği'nde Siyasal Entegrasyon*, Siyasal Kitabevi, İstanbul.
- KARLUK, Rıdvan (2003), *Avrupa Birliği ve Türkiye*, Beta Yayınları, İstanbul.
- KAVALALI, Murat (2005), *Avrupa Birliği'nin Genişleme Süreci: AB'nin Merkezi Doğu Avrupa ve Batı Balkan Ülkeleri İle İlişkileri*, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı, Ankara.
- LEE, Stephen J. (2002), *Avrupa Tarihinden Kesitler 1789-1980*, Çev., Savaş Aktur, Dost Kitabevi Yayınları, Mayıs-2002, Ankara.
- LOKRANTS, Dag-Bernitz (2002), "Egemenliğin Devri", Çev., İdil Işıl Gül ve Lami Bertan Tokuzlu, *Avrupa Birliği Hukuku Semineri*, İsveç Başkonsolosluğu, İstanbul.
- MARESCEAU, Marc (2003), "Pre-accession", Editor: Marise Cremona, *The Enlargement of the European Union*, Oxford University Press, New York.
- MATHIEU, Jean-Luc (2006), *Avrupa Birliği*, Çev., İsmail Yerguz, Dost Kitabevi Yayınları, Ankara.
- MATHIJSEN, P.S.R.F., *A guide to European Union Law*, Thomson Sweet & Maxwell, Eighth Edition, London.
- MENENT, Savaş (2003), "Avrupa Birliği: Derinleşme-Genişleme Sorunsalı", *Stradigma*, Sayı 4, Mayıs 2003.
- <http://www.stradigma.com/index.php?sayfa=makale&no=62>), erişim: 23.2.2010
- MOUSSIS, Nicholas (2004), *Avrupa Birliği Politikalarına Giriş Rehberi*, Çev. Ahmet Fethi, Mega Pres.
- NEZİHOĞLU, Halim (2000), "Avrupa'nın Bütünleşme Süreci Işığında Avrupa Kimliğine Bir Bakış", *Yeni Türkiye*, Sayı 36, Kasım-Aralık, Ankara.
- NUGENT, Neil (2004), *European Union Enlargement*, The European Union Series, Palgrave Macmillan

- ODER, Bertil Emrah (2004), *Avrupa Birliği'nde Anayasa ve Anayasalcılık*, Anahtar Kitaplar Yayınevi, İstanbul.
- ODER, Bertil Emrah (2000), "Avrupa Topluluğunda Temel Hak Koruması", Derleyenler: TEKİNALP, Ünal ve G. Tekinalp, *Avrupa Birliği Hukuku*, Beta Yayınevi, 2. Baskı, İstanbul.
- ÖZCAN, M., E. Bozkurt ve A. Köktaş (2006), *Avrupa Birliği Hukuku*, 3. Baskı, Asil Yayın Dağıtım, Ankara.
- PALABIYIK, M. Serdar ve Ali Yıldız (2000), *Avrupa Birliği*, ODTU Bilim ve Toplum Kitapları Dizisi, ODTU Yayınları, Ankara.
- Popüler Tarih Dergisi, *Avrupa Birliği Dosyası*, Aralık 2004
- SANLI, Leyla (2005), *Avrupa Birliği ve Demokrasi Açığı*, Alan Yayıncılık, İstanbul.
- SELÇUK, Engin (2004), "Avrupa Anayasası ve Türkiye", Editör: Atilla Sandıklı, *Stratejik Öngörü*, Tasam Yayınları, Sayı: 3, Haziran 2004, İstanbul.
- SÖNMEZOĞLU, Faruk (2005), *Uluslararası İlişkiler Sözlüğü*, 4. Baskı, Der Yayınları, İstanbul.
- TAŞDEMİR, Hakan ve Hasan Demir (2002), "Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı", *Avrupa Çalışmaları Dergisi*, Cilt:2, Güz 2002, No:3, Ankara.
- TC Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı (2002), *Avrupa Birliği ve Türkiye*, 5. Baskı, Ankara.
- TEKELİ, İlhan ve Selim İlkin (1993), *Türkiye ve Avrupa Topluluğu*, Ümit Yayıncılık, Ankara.
- TEKİNALP, Gülören ve Ünal Tekinalp (2000), *Avrupa Birliği Hukuku*, Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul.
- TEZCAN, Ercüment (2005), *Avrupa Birliği'nin Kurumlar Hukuku*, USAK Yayınları, Kasım 2005, Ankara.
- TEZCAN, Ercüment (2002), *Avrupa Birliği Hukukunda Birey*, İletişim Yayınları, İstanbul.

- TÜRKMEN, Füsün (2003), “Avrupa Birliği ve İnsan Hakları”, Derleyen: Beril Dedeoğlu, *Dünden Bugüne Avrupa Birliği*, Boyut Kitapları, İstanbul.
- ÜLGER, İrfan Kaya (2008), *Avrupa Birliği Rehberi*, Umuttepe Yayınları, Kocaeli.
- ÜLGER, İrfan Kaya (2005), “Avrupa Dış Politikası ve Avrupa Birliği Genişlemesi”, Editör: Oğuz Kaymakçı, *Avrupa Birliği Üzerine Notlar*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- ÜLGER, İrfan Kaya (2003), *Avrupa Birliği El Kitabı*, Seçkin Yayınları, İstanbul.
- ÜLGER, İrfan Kaya (2002), *Avrupa Birliği'nde Siyasal Bütünleşme*, Gündoğan Yayınları, İstanbul.
- WHITE, S., I. Mc Allister and M. White (2002), “Enlargement and New Outsiders”, *Journal of Common Market Studies*, Vol:40, No:1, 2002.

ÖZGEÇMİŞ

1981 yılında Kayseri’de doğmuştur. 2001 yılında Bursa Özel Nilüfer Lisesinden mezun olmuştur. Aynı yıl Fatih Üniversitesi, Kamu Yönetimi Bölümünü Burslu olarak kazanmıştır ve 2007 yılında mezun olmuştur. Fatih Üniversitesi’nde Yönetişim Kulübü’nün ve Dergisi’nin; Civilacademy Sosyal Bilimler Çalışma Topluluğu’nun ve Dergisi’nin Kurucu üyeliğini yapmıştır. Lisans eğitimi sırasında bu dergilerin çatısı altında yapılan akademik toplantılarda katılımcı, organizetör ya da yönetici olarak bulunmuştur. 2007 yılında da Sakarya Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalında Yüksek Lisans yapmaya başlamıştır. 2009 öğretim yılı bahar döneminde Erasmus öğrenci değişim programıyla Slovakya’da Presov Üniversitesinde eğitim görmüştür. 2010-11 eğitim yılı için Polonya Hükümetinin vermiş olduğu bursu kazanarak Varşova Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümünde eğitim görmeye hak kazanmıştır. İstanbul’da ikamet etmektedir.